

Westerwolde

Redactie

Theo Hofman (eindredactie)
Bert Roossien

Redactieadres:

Hagedoornstraat 15
8397 GP De Blesse
tel. 0561 850489 (na 19 uur of in het weekend)
e-mail: info@verenigingwesterwolde.nl

Secretariaat en ledenadministratie

B. Roossien
Purmerlaan 26
9501 AX Stadskanaal
tel. 0599-618897
e-mail: b.roossien@streekhistorischcentrum.nl

Penningmeester

Dhr. B. Maarsingh
gelieve het adres van het secretariaat te gebruiken bij
correspondentie over financiële zaken

Bankrekeningnr.: 3586.06.063 t.n.v. Vereniging voor Genealogie en Historie Westerwolde

Gironr.: 4222401

Vanuit het buitenland:

IBAN: NL56 PSTB 0004222401

BIC: PSTBNL21

Lidmaatschap

- contributie: € 15,00 per jaar, inclusief tijdschrift uit te reiken op de driemaandelijke bijeenkomsten of toegezonden per post
- donateurs: € 13,00 per jaar, met tijdschrift, toegezonden per post (alleen voor verenigingen en stichtingen)
- voor toezending van het tijdschrift buiten Europa gelden andere tarieven, informatie hierover kunt u verkrijgen bij het secretariaat

Archief en boekencollectie van de vereniging

Streekhistorisch Centrum
Ceresstraat 2
9502 EA Stadskanaal
tel. 0599-612649
(voor leden gratis toegankelijk)

Internet

U vindt onze vereniging op het internet:
www.verenigingwesterwolde.nl

niets uit dit tijdschrift mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotografie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de redactie

Jaargang 30 nr. 2

juni 2009

Inhoud

Onthulling plaquette kerk Vlagtwedde	38
Het landrecht van westerwolde <i>P. Brood</i>	39
Genealogie van Hilbert Jans Pots <i>P.J.C. Elema en A.v/d Laan</i>	43
Over Jan, n Urn en n Professor <i>R. Wilzing-Bessembinders</i>	46
Westerwoldse import <i>J. Geertsema</i>	48
Plougd veur aiweg <i>H. Wilzing</i>	58
Tijdschriften en Jaarboeken <i>B. Roossien</i>	58

Van redactie en bestuur

Elk kwartaal proberen we een tijdschrift samen te stellen met een grote diversiteit aan artikelen. Het aanbod aan artikelen is echter, zoals bekend, vaak aan de magere kant.

De redactie doet daarom wederom een oproep om bijdragen of mensen die op regelmatige basis willen meewerken aan artikelen. Binnen het bestuur zijn al diverse ideeën besproken, maar we zijn op zoek naar meer creatieve geesten die verdere ideeën willen uitwerken en willen meewerken aan de uitvoering hiervan om dit tijdschrift een zonnige toekomst te geven.

Wij hopen van harte op uw medewerking. Het hoeft u niet veel tijd te kosten. Uw reacties kunnen aan het hiernaast vermelde redactieadres worden gericht.

➤ Willen de leden die de convocatie nog niet per e-mail ontvangen, maar dit wel willen, dit per e-mail kenbaar maken aan info@verenigingwesterwolde.nl

Dit scheelt een aanzienlijke hoeveelheid portokosten en handelingen.

➤ Wilt u nog eens nagaan of u de contributie voor dit jaar al hebt overgemaakt? De gegevens vindt u hiernaast. Dit jaar zijn er geen acceptgiro's verstuurd i.v.m. kostenbesparing.

Onthulling plaquette kerk Vlagtwedde

Op 21 maart 2009 werd de ledenvergadering gehouden in de kerk te Vlagtwedde, in samenwerking met de Stichting Monumenten Westerwolde (SMW) en het bestuur van de Nederlands Hervormde Gemeente Vlagtwedde. Voor deze bijzondere en mooie locatie werd gekozen vanwege de onthulling van een plaquette in de kerk ter herinnering aan het feit dat hier eeuwenlang recht werd gesproken.

Er is gekozen voor een plaquette met daarop een verwijzing naar een mogelijk nog oudere gerichtsplaats en een fragment uit het herziene Westerwoldse landrecht uit 1567.

Na een inleiding van de voorzitter van onze vereniging, tevens voorzitter van de SMW, onthulde de heer Ruut Wegman, mede-auteur van de onvolprezen reeks 'Westerwolders en hun woningbezit' en zoon van de stichter van de SMW, de plaquette. Hierna volgden nog een toespraak van ds. van Ommen, predikant van de Nederlands Hervormde Gemeente Vlagtwedde en een inleiding door dr. Paul Brood, rechtshistoricus en werkzaam bij het Nationaal Archief. Dhr. Brood deed aan het einde

van zijn betoog nog de suggestie om het Westerwoldse landrecht opnieuw uit te geven. Onze vereniging en de SMW hebben dit voorstel inmiddels omarmd en er zal worden gekeken of en hoe dit project gerealiseerd kan worden.

Het bestuur van de vereniging dankt nogmaals het kerkbestuur, dominee en kostenrechtspaar voor de gastvrijheid en de samenwerking gedurende deze dag.

Het landrecht van Westerwolde

Inleiding gehouden tijdens de bijeenkomst in de kerk te Vlagtwedde 21 maart 2009

DR. PAUL BROOD

Dit jaar is het 400 jaar geleden dat Henry Hudson in opdracht van de VOC de oceaan overstak om een noordelijke route naar Azië te vinden. Na enkele maanden voer hij een rivier op die later naar hem genoemd zou worden, maar in elk geval niet naar Azië leidde. Aan de monding groeide een nederzetting die spoedig Nieuw-Amsterdam zou heten. Het was het begin van de Europese kolonisatie van Amerika.

Het duurde tot 1776 voordat de Amerikanen de Europese overheersing, met name van de Britten, van zich afschudden. Zij deden dat bij de *Onafhankelijkheidsverklaring of Declaration of Independence*. Die onafhankelijkheid werd gerechtvaardigd door een aantal "waarheden" die de ondertekenaars "vanzelfsprekend" achtten: dat alle mensen gelijk geschapen zijn, dat ze door hun Schepper zijn uitgerust met bepaalde rechten zoals het recht op leven, op vrijheid en op het nastreven van geluk. Zij vonden bovendien dat zij zich onafhankelijk mochten verklaren, omdat de koning van Groot-Brittannië zich als een tiran over de Amerikaanse kolonies had gedragen.

Sommige geleerden menen dat deze *Declaration of Independence* rechtstreeks terugvoert op ons Placcaat van Verlatinge uit 1581. De Staten-Generaal overwogen daarin eerst dat een vorst boven zijn onderdanen is gesteld om hen te beschermen, zoals een herder zijn schapen, en niet dat de onderdanen er zijn voor de vorst. Als deze zijn onderdanen dus niet beschermt, maar onderdrukt, hun rechten ontnemt en ze als slaven behandelt, dan is hij een tiran. De ingezetenen mogen hem dan afzetten en vervangen door een ander.

Na deze overwegingen besluiten de Staten-Generaal hun landsheer Filips II af te zweren en op zoek te gaan naar een andere.

Het oudste Drentse 'wetboek' is het landrecht van 1412. De landsheer van Drenthe, bisschop Frederik van Blankenheim, schreef in de considerans, het voorwoord, op het landrecht dat hij

aan de Drenten gaf, dat het de optekening van

hun oude bestaande rechten was. Dit waren de rechten zoals ze altijd waren geweest en die in de eeuwen daarvoor bestonden als gewoonterecht. Het lijkt er dus op dat landsheer en onderdanen in eendrachtigheid het landrecht vastlegden. Wel wordt duidelijk dat bisschop en ingezetenen de jaren voordien de nodige geschillen met elkaar hebben gehad, maar – om nu te voorkomen dat die in de toekomst weer zullen optreden – wordt het recht van de Drenten op schrift gesteld.

Het landrecht van Westerwolde van 1470 heeft ook zo'n considerans, alleen niet vooraan, maar als allerlaatste artikel. Er staat, in modern Nederlands:

'Wij gezamenlijke inwoners van Westerwolde verklaren dat deze artikelen – naar wij weten van onze ouders en voorouders – altijd het landrecht van Westerwolde zijn geweest. Wij willen dat ook graag zo houden. Daarom hebben we het landrecht laten opschrijven "om toe

vermijden partije ende onwille des landes" (dus om partijschap en onenigheid te vermijden).

Vervolgens is het gezegeld door de pastoors van Westerwolde (misschien de deken?), Sellingen, Vlagtwedde en Vrieschelo.

Is het landrecht van Westerwolde nu een *Declaration of Independence*? Het lijkt erop dat het in elk geval meer is dan enkel de optekening van bestaand gewoonterecht. De zinsnede 'partije ende onwille des landes' wijst daar al op. Maar er staan ook wel bepalingen in het landrecht die erop duiden dat de Westerwoldigers hun rechten wilden garanderen. Ik noem er een paar:

'De richter und den twalven moegen setten recht dagen toe allen tijden als hem dat noot is. Ende de rechte dagen sal men holden toe Vlachtwedde.'

'Nemant sal des landes segel gebruiken, daer sinnen bij die twalff gesworen, ende van een ijttlick karspel twe vogeden der hilliger kercken.'

'Alle bureen mogen sulvest oer wilkoer richten sonder broke.'

De vraag is dus: wat is zo'n landrecht nu eigenlijk? Is het simpel de optekening van bestaande rechtsregels, van tot nu toe ongeschreven recht, een codificatie dus? Of is het de optekening van verworven rechten, een soort grondwet, of constitutie?

Voor het Placcaet van Verlatinge is het duidelijk. Een landsheer die zich niet om zijn onderdanen bekommert, verliest zijn rechten. Zijn onderdanen mogen het recht dan in eigen hand nemen. De Declaration of Independence is een zelfde soort document, een constitutie dus.

Bij het landrecht van Drenthe lijkt het aspect van optekening van bestaand recht zwaarder te wegen. 'want hoe het oude landrecht van Drenthe geweest is, daar hebben wij geen gezegelde akte van kunnen vinden', zo staat er in de tekst. Toch legden de Drenten wel vast dat zij zelf mochten vergaderen wanneer zij wilden.

Hoe was de situatie in het vijftiende-eeuwse Westerwolde? De considerans duidt erop dat het landrecht de optekening van bestaand recht was. Maar werden de inwoners in de vijftiende eeuw niet geteisterd door de Addinga's? Deze familie van mannetjesputters en ruziemakers had in 1361 de macht veroverd over Westerwolde. De Westerwoldigers hadden weinig op met deze machtswellustelingen. In 1391 werd een Egge Addinga vermoord en in 1475 nog een

keer. In 1478 was het voorbij met de Addinga's. De stad Groningen kreeg het er voor het zeggen. Maar in de jaren rond 1470, toen het landrecht opgeschreven werd, waren er talloze klachten over Egge Addinga. Hij verplaatste het gericht van Vlagtwedde naar zijn borg in Wedde, hij had geen respect voor vonnissen, verhoogde boetes naar eigen goeddunken en veranderde regels naar believen. Addinga gedroeg zich als een dictator en liet zich weinig gelegen liggen aan geldende rechtsregels.

Is het dan niet logisch dat de Westerwoldigers deze regels maar eens op schrift lieten zetten? Om 'partije ende onwille des landes'?

Wat vertelt ons het landrecht?

Om een beeld van het verleden te krijgen heb je bronnen nodig. Hoe verder je teruggaat in de tijd, hoe minder bronnen er zijn en hoe moeilijker het dus wordt erachter te komen hoe het vroeger was. Het landrecht was dus in elk geval de optekening van bestaand recht en is dus zo'n bron. Met het eerste landrecht van Westerwolde zitten we in de middeleeuwen, bij gebrek aan voldoende bronnen een wat duistere periode van onze geschiedenis.

Toch is het mogelijk meer te weten te komen dan je zou denken. Zelfs wel tot het begin van de jaartelling toe. Hoe de bevolking in onze streken georganiseerd was vóór ca. 1000, kunnen we leren uit twee soorten bronnen:

- mededelingen die Romeinse geschiedschrijvers deden over de volken ten noorden van de Rijn en
- volksrechten die in de 6de tot 9de eeuw zijn opgetekend.

De Romeinse auteur Tacitus beschrijft in zijn boek *Germania - De origine et situ Germanorum* (Over de oorsprong en de geografie van de Germanen), dat in 98 na Chr. verscheen, welke stammen er woonden in het gebied tussen Rijn en Donau in het zuiden en de Oostzee in het noorden en welke zeden en gebruiken ze erop na hielden. Hij schrijft het volgende.

De Germaanse wereld is er een van stammen die één of meer koningen kenden zonder dat er sprake was van een sterk centraal bestuur. De stam was een eenheid in politieke en religieuze zin. Belangrijke gebeurtenissen als volksvergaderingen vielen samen met belangrijke momenten in de rituele jaarcyclus. Volksvergaderingen werden ook bijeengeroepen in crisissituaties, bijvoorbeeld wanneer er oorlog dreig-

de. De koning had niet het politieke monopolie. De macht van leden van adellijke groepen zal aanzienlijk zijn geweest, al was het maar doordat ze vaak een eigen gevolg hadden van mannen die hun heer ten dienste stonden met militaire hulp in ruil voor geschenken en bescherming.

De volksvergadering is ook de plaats waar aanklachten worden gehoord, met name die waar de doodstraf op kan staan. De wijze van executie, aldus Tacitus, hangt van de overtreding af. 'Verraders en overlopers worden opgeknoot aan een boom; lafaards en mannen die niet willen vechten of die ontucht bedrijven laat men in modderige moerassen zakken onder een raster van vlechtwerk.' (Herkennen we daar niet het Meisje van Yde?!) Minder ernstige vergrijpen worden naar proportie bestraft. Iemand die schuldig wordt bevonden moet een boete betalen van een bepaald aantal paarden en runderen, waarvan een deel naar de koning gaat, de rest naar het slachtoffer van het vergrijp of diens verwanten.

Aan het eind van de 8ste eeuw slaagde Karel de Grote erin een groot aantal volken aan zich te onderwerpen en zo een Frankisch rijk te stichten. Elk volk leefde naar zijn eigen overgeleverd gewoonterecht. Karel legde de onderworpen volken dus niet zijn Frankisch recht op. Aldus kunnen deze volksrechten die opgetekend zijn, ons nu als bron voor kennis van het recht dienen.

Voor ons zijn vooral het volksrecht der Saksen, *Lex Saxonum*, en dat der Friezen, *Lex Frisionum*, informatief. Deze *leges* zijn slechts optekeningen van geldend recht. De inhoud zouden wij nu vooral procesrecht en strafrecht noemen; meestal zijn het tarieflijsten van boetes voor velerlei delicten.

Een voorbeeld hiervan uit het Friese recht, uit ca. 1000:

- 1 Schadevergoeding voor het vastgrijpen van iemand bij de haren: vijf schellingen en vier penningen [of twee (onschulds)eden]
- 2 Harde klap: evenveel.
- 3 Blauwe plekken of een geschaafde huid: zes tweederde schelling [of twee (onschulds)eden].

In de 12de eeuw overheerst overal in onze gebieden dit strafprocesrecht van Germaanse oorsprong. Hierin is de rechter, de landsheer of zijn plaatsvervanger, passief. Hij ziet er op toe

dat het proces zich op de juiste wijze voltrekt, maar het is niet zijn taak de schuldvraag te beantwoorden. De actieve rol is voor de partijen die moeten bewijzen wie gelijk heeft: de klager probeert zijn aanklacht te bewijzen, de beklagde wil zijn onschuld aantonen.

Het strafproces van Germaanse oorsprong, waarin de rechter een passieve rol speelde en de berechting door de ingezetenen werd uitgevoerd, is in middeleeuws Drenthe helder zichtbaar. Kenmerkend is de eigenrichting die de Drenten toepasten.

De berechting van een misdadiger geschiedde in oorsprong door de inwoners van de buurschap, in wier gebied het misdrijf was gepleegd.

Past dit beeld in hetgeen het landrecht van Westerwolde ons vertelt?

Westerwolde kende in die tijd als rechtszitting de *rechte goding*. Dat was een soort volksvergadering waar alle ingezetenen bij elkaar kwamen. In het woord goding zit het element ding, voor rechtspraak. Het goding was een vaste vergadering, waaraan 'een iegelick lantman, de verstandichsten van den huse' moest deelnemen. Ieder kon op deze godingen een ander aanklagen. Het vonnis werd door de rechter geveld, maar moest bekrachtigd worden door de gehele volksvergadering.

Drie weken na de rechte goding werd de achtergoding gehouden. Daar werden beroepszaken behandeld. Als een van de partijen het niet eens was met het gewezen vonnis, kon hij in hoger beroep gaan. Dat beroep werd dan behandeld door de richter en twaalf gezworenen, twaalf ingezetenen die de eed hadden afgelegd om eerlijk te oordelen.

In het landrecht staat nadrukkelijk dat het goding in Vlagtwedde moest worden gehouden. In het landrecht van 1567 staat zelfs:

'De richter zal alle weken rechte dag houden, en wel woensdags voor de middag in Vlagtwedde in de kerk of op het kerkhof.'

De straffen op misdrijven waren – naar hedendaagse maatstaven – niet mals. Zo verbeurden degenen die doodslag pleegden hun leven. Op alle andere in het landrecht genoemde delicten stond een boete. De hoogste in 1470 was 5 mark, voor geweldpleging en diefstal. Sloeg een man zijn vrouw tot bloedens toe, dan was de boete vier mark.

Eigenlijk is het landrecht een soort boetelijst, zoals die in Friese volksrechten ook stonden:

- twee ogen eruit geslagen – 60 gulden boete
- twee oren eraf – 15 gulden
- met een stok geslagen – 1 mark.

En wat gebeurde er dan met heksen? Want iedereen weet dat er eind zestiende eeuw heksen verbrand zijn in Westerwolde. Wat staat er in het landrecht? Wel, dat is eenvoudig: helemaal niets. Het lijkt erop dat de heksenvervolging een hype was. Het speelde maar in een vrij korte tijd, voor zover we weten, en in een tijd dat het geloof onder druk stond. Het was het begin van de Tachtigjarige Oorlog. Protestanten verzetten zich tegen de uitwassen van het katholicisme, adel en steden verzetten zich tegen de landsheer, kortom: een roerige tijd. Dan was er niet veel nodig om bij onverklaarbare gebeurtenissen de lont in het kruitvat te gooien...

Als we deze laat-middeleeuwse situatie in Westerwolde nu vergelijken met wat Tacitus schreef over de stammen in Noordwest-Europa, dan zijn er wel verwantschappen. Stammen met een eigen volksvergadering waar recht gesproken wordt door de leden van de stam. De volksvergadering mag lijfstraffen en boetes uitdelen. In Westerwolde de goding als volksvergadering, waar ook recht gesproken werd door de ingezetenen.

Zo redenerend zou je dus kunnen zeggen dat het landrecht van Westerwolde van 1470 een heel oude oorsprong heeft.

Dit alles laat onverlet dat de tekst van het landrecht een prachtig beeld geeft van een plattelandsamenleving in de vijftiende eeuw. Het is haast een luikje dat je kunt openen, en als je erdoor kijkt zie je een klein stukje van het verleden.

Het allereerste hoofdstuk gaat helemaal over de huwelijksgoederen. Een paar voorbeelden:

- artikel 6: een volle kist die men als boedel meegeeft, zal in elk geval twee bedden omvatten, met alles wat daarbij hoort
- artikel 7: de kleding van de bruid is een Yperse rok en een Ypers hoijske, een romundeschen rok, een kattenpels en dagelijkse kleren
- artikel 22: iedere bruidschat, hetzij van de man, hetzij van de vrouw, moet vastgelegd worden in het begin van het huwelijk

Het erfrecht was in die tijd heel belangrijk. Het week nogal af van het erfrecht dat we tegenwoordig kennen. Nu is het recht van de echtgenoot heel sterk en hebben de kinderen recht op niet meer dan een kindsgedeelte. Maar in een tijd waarin familiebezit van levensbelang was, moesten daarvoor andere regelingen gelden.

Wie kinderen had, mocht in de stad Groningen slechts beschikken over de helft van al zijn goederen. De andere helft was bestemd voor de kinderen en mocht niet aangetast worden. Volgens Ommelander, Oldambtster en Selwerder landrecht mocht de testateur alleen beschikken over de helft van de goederen die hij zelf 'aangewonnen' had. De andere helft van de aangewonnen goederen, alsmede alle 'aangeërfd' goederen vielen aan de kinderen toe. Hieruit valt te concluderen dat de familiegoederen goed beschermd waren en niet zo eenvoudig vervreemd konden worden.

Dit wordt nog benadrukt door het landrecht van Wedde en Westerwolde, waarin zelfs het eerstgeboorterecht is vastgelegd. Artikel 24 bepaalt dat de oudste zoon zal behouden het huis en het bijbehorende erf met alle roerende goederen daarbij. Zijn broers en zusters werden dan 'uitgeboedeld' met een geldbedrag. Waren er in een gezin alleen maar dochters, dan had de oudste dochter het eerstgeboorterecht.

Bleef in Westerwolde een huwelijk kinderloos, dan mochten de erflaters een erfgenaam kiezen uit die zijde van de familie, vanwaar het goed aangeërfd was.

De volgorde van de andere hoofdstukken in het landrecht van Westerwolde geeft mooi aan wat de mensen bezig hield en belangrijk vonden:

- 2 verkoop van goederen
- 3 voogdij over kinderen
- 4 beheer van de grond: markescheiding, waterleidingen leggen, palen slaan enz.
- 5 gevonden goederen en wilde dieren
- 6 zorg voor beesten
- 7 akten en testamenten
- 8 zorg voor de tuin
- enz.

Hoe is het verder met het landrecht afgelopen?

In eerste instantie niet zo best. Want toen men omstreeks 1565 de tekst van het landrecht wilde zien, waren de Westerwoldigers niet in staat het origineel ervan te voorschijn te halen. Twee vertegenwoordigers van de koning, Filips II, werden daarop aangewezen om het landrecht opnieuw officieel vast te stellen. Dat duurde

ongeveer een jaar, maar eind 1567 werd het nieuwe landrecht vastgesteld. Het kwam voor een groot deel overeen met het oude landrecht. Allen de oorspronkelijke indeling in hoofdstukken werd niet overgenomen. Het was nu één lijst van 285 artikelen.

In wezen is dit landrecht gehandhaafd tot het einde aan toe. Natuurlijk werd het nu wel gedrukt als **Landrecht van Wedde en Westwoldinge-landt** en later ook weer herdrukt, in onder andere 1677, 1700 en 1736.

Dat einde kwam in de Bataafs-Franse tijd, zoals er aan zovele zaken toen een einde kwam. Het burgerlijk recht werd nu op nationaal niveau geregeld in het *Wetboek Napoleon, ingerigt voor het Koninkrijk Holland*, het strafrecht in het *Crimineel Wetboek voor het Koninkrijk Holland*. Deze wetboeken waren geheel op Franse leest geschoeid en lieten weinig ruimte voor oud-Nederlands, laat staan oud-Westerwolds recht.

Na de Franse tijd, dus na 1813, kwamen er geleidelijk aan Nederlandse wetboeken. Het oude recht bleef afgeschaft, maar enig respect was er wel. Wie bijvoorbeeld meende rechthebbende op een oud zakelijk recht te zijn, die mocht zijn recht bewijzen. Wie dus bijvoorbeeld vond dat hij een visrecht had waarvan hij al tientallen

jaren gebruik maakte, dan kon hij daarvan een bewijs overleggen en dan werd dat visrecht gerespecteerd. Voor het bijzondere en typische Groningse beklemrecht werd in het Burgerlijk Wetboek van 1838 zelfs een afzonderlijke bepaling opgenomen.

Maar ook al is het recht niet opgeschreven, het kan nog wel leven in het besef van de bevolking. In Twente bijvoorbeeld worstelde men met hetzelfde erfrecht als in Westerwolde: hoeve gaat boven kind. Het was een schande als een erf verdeeld moest worden. Daarom werd een van de kinderen de 'blijver' op de boerderij, de anderen kregen wat geld. Maar het familiebezit was veilig gesteld.

Het zou mij niet verbazen als dat in Westerwolde ook zo ging. Sterker nog: ik las in het boek *Westerwolders over vroeger* dat het tot ver in de twintigste eeuw normaal was dat als er drie broers waren, er maar één trouwde en het bedrijf overnam. De andere twee bleven ook op de boerderij, maar trouwden niet. De boedel hoefde dan niet gescheiden te worden.

Wat wil ik daar nu mee zeggen? Oud recht, daterend zelfs uit de middeleeuwen, kan heel lang doorwerken.

Genealogie van Hilbert Jans Pots

Aanvulling op: Genealogie van het geslacht POTZE¹.

PETRONELLA J.C. ELEMA EN ABRAHAM VAN DER LAAN.

Bij een onderzoek naar de familie Pot in de provincie Groningen kwamen wij Hilbert Jans Pots tegen, die behoort tot de familie, genoemd in het artikel van dhr. Potze.

Zijn moeder Hille blijkt een dochter te zijn van Jan Jansen Puts en Hinderkien Harmens Jans genoemd in bovenstaand artikel onder III-a.

Hieronder de aanvulling, waarbij wij beginnen met Jan Jansen Puts en Hindrikjen Jans.

III-a **Jan Jansen Puts**, osseheerder, overleden 10 december 1736, tr. Ter Apel 13 april 1704 **Hindrikjen (Hinderkien) Jans**.

Overledenen *Jan Jans Osse-Heer* verstorven 10-12-1736 [en daaronder, zonder datum]:

Jantje Jans desselfs dogter

en *Hindrikje Jans* desselfs huisvr.

Zouden de gezinsleden zo kort na elkaar zijn gestorven?

Uit dit huwelijk:

1 **Jantje Jans**, ged. Ter Apel 7 december 1708.

¹ J. Potze, Westerwolde, 18^e jg. no. 3, september 1997.

- 2 **Otte Jans**, ged. Ter Apel 2 december 1708.
- 3 **Hindrik Jans**, ged. 22 december 1715.
- 4 **Hindrik Jans**, ged. Ter Apel 25 mei 1722.
- 5 **Hille Jans**, volgt IV.

IV **Hille Jans**, geb. naar schatting 1725, overleden in de kraam (verstorven *Hille Jans* dogter van wijlen *Jan Jans Osseheer*) 10 mei 1745, dochter van **Jan Jansen Puts** en **Hindrikjen (Hinderkien) Jans**.

Tussen het overlijden van *Hille* en de doop van haar zoon, zitten ruim 5 maanden. Vermoedelijk is het kind naar zijn overleden moeder vernoemd. De naam Hille of Hillechien kan moeilijk worden omgezet in een mannelijke vorm: men heeft er Hilwert van gemaakt, maar de jongen ging later door het leven als Hilbert.

1 *Hilbert*, ged. Ter Apel 19 oktober 1745, volgt V.

19-10-1745 gedoopt een zoon van *Hille Jans* in onecht verwekt bij ... [de puntjes staan zo in de tekst], hebbende bij gelegentheit van 's moeders overlijden in de kraam 's moeders broeder *Otte Jans* en de Diakonen in [onleesbaar] over den doop gestaan en [onleesbaar] gedaan, genaamt *Hilwert*. Deze *Otte Jans* is een zoon van *Jan Jansen Puts* en *Hindrikjen Jans*.

V **Hilbert Jans Pots**, ged. (in onecht, als **Hilwert**) Ter Apel 19 oktober 1745, overleden Groningen 20 januari 1816 (70 jaar), zoon van IV, otr./tr. 1^e Groningen M.K. 29 oktober/22 november 1774 (voor haar *Simon Egberts van Dieren* als vader) **Jantje Simons van Dieren**, geb. Boterdiep, ged. Groningen 4 februari 1746, overleden voor 7 september 1788, dochter van *Simon Egberts [van Dieren]* en *Albertien Jacobs*, tr. 2^e Zuidbroek 7 september 1788 **Martje Hindriks**, ged. Nieuw Beerta (met schriftelijke toestemming van de predikant van Bellingwolde) 23 maart 1760, (*Martje Hindriks*, geb. Bellingwolde, oud 55 jr., vrouw van *Hilbert Pots*, dochter van *Hindrik Freerks* en *Hiltje Harms [sic]*), overleden Groningen 27 augustus 1813, dochter van *Hindrik Freerks* en *Hilke Beerents* bij de Oudezijk.

Scheemda 1783 met attest van Winschoot *Hilbert Pots* en *Jantjen Simons* Ehel vertrokken naar Zuidbroek 2-8-1784.

Zuidbroek 1-9-1784 als lidmaten overgekomen *Hilbert Pots* en *Jantjen Simons* Ehel m.a.v. de Scheemda in dato den 4 Maj 1784.

Uit het eerste huwelijk:

- 1 **Sijmon Hilberts Pot**, geb. Schuitendiep, ged. Groningen 19 november 1775, goud- en zilversmid, overleden Oude Pekela (43 jr., goud- en zilversmid; man van Geertjen Egberts Sterenborg) 9 november 1818,otr. Oude Pekela 6 april (huwelijkscontract 9 mei) 1799 **Geertje Egberts Sterenborg**, (geb. ca. 1775, doop niet gevonden) overleden Oude Pekela (geboren Oude Pekela (sic), oud 83 jr.) 14 november 1858, dochter van *Egbert Geerts Sterenborg* en *Tjaduwe Jans de Jonge*, wed. van *Berend Harms de Boer*, ged. Blijham 18 september 1763, zoon van *Harm Addes* en *Ijkjen Harms*, met wie zij Oude Pekela 20 november (met att. van Blijham 17 november, huwelijkscontract Oude Pekela 19 november) 1794 gehuwd was.

Oude Pekela 9 mei 1799 huwelijkscontract *Simon Pots*, van Groningen, en *Geertje Egberts Sterenborg*, van de O. Pekela, weduwe van *Berend Harms de Boer*.

voor hem: *H. Pots*, mede namens zijne ehevr. *Martje Hendriks* vader en aangehuwde moeder, *Hillegijn H. Pots* zuster, *Gepke Bronsma*, mede namens haren eheman *Jacob van Dieren*, aangehuwde moej en volle oom, *Conradus Jans*, vreemde voogd over de bruidegom, zijnde de sibbevoogd overleden en de voormond *Jacob van Dieren* wel verzogt maar niet gecompareert.

voor haar: *Egbert Geerts Sterenborg* en *Tjadduwe Jans* vader en moeder, *Pieter R. Brons* en *Heike Egberts Sterenborg*, aangetrouwde broer en volle zuster, *Hindrikje Egberts Sterenborg* zuster, *Remke Egberts Sterenborg* zuster, *Aaltje Egberts Sterenborgh* en *Harm Eijer Sparreboom* ehel. zuster en aangetrouwde broeder, wel verzogt maar niet gecompareerd, *Eltje Jans* voormond, *Egbert Geerts Sterenborg* sibbe, en *Harm Jans Middel* vreemde voogd over de kinderen van de bruid, in echte verwekt bij wijlen *Berend Harms de Boer*, *Harm Addes* aangehuwde vader, *Pieter Geerts* en *Grietje Edzes* oom en aangehuwde moej, *Berend Geerts* en *Engeltje Pieters* oom en aangehuwde moej, *Koert J. Middel*, mede namens zijn ehevrouw *Grietje*

Hendriks aangehuwde neef en volle nigt, *Hendrikje Berends [Kolk]* volle nigt, *Remko Engels* en *Aeijke Berends* halve neef en aangetrouwde halve nigt.

Uit dit huwelijk:

- a. Hilbertus (Simons), geb./ged. Oude Pekela 4/7 juli 1800.
 - b. Egbert Geerts Pots, ged. (als Egbert Geerts) Oude Pekela 25 juli 1802, ondermeester, overleden Winschoten 25 november 1824.
 - c. Jan Pots, geb./ged. Oude Pekela 4/14 april 1805, onderwijzer, overleden Westerdiep, gem. Veendam 31 oktober 1863, tr. Veendam 9 december 1848 Niessyn Rimmelts Giezen, geb. aan boord, in de haven van Tonningen (=Töning) bij Fredrikstad a/d Eijder (D) 22 november 1807, overleden Wildervank (85 jr.) 25 mei 1893, dochter van Rimmelt Roelfs Giezen en Pietje Hindriks [Mulder], wed. van Jan Hendriks Leven, overleden Hamburg 26 februari 1847, waarmee zij Veendam 2 juni 1828 gehuwd was.
 - d. Geert Egberts, geb./ged. (voluit) Oude Pekela 28 juli/2 augustus 1807. In Oude Pekela is 3 oktober 1810 *Geert Sijmons Pots* overleden.
 - e. Pieter (Simons), geb./ged. Oude Pekela 10/18 februari 1810.
 - f. Jantje Pots, geb. Oude Pekela (huis no. 750) 4 februari 1813, overleden Nieuweschans 8 oktober 1874.
 - g. Geertje Pots, geb. Oude Pekela (huis no. 750) 14 oktober 1816, overleden Oude Pekela 27 augustus 1874.
- 2 **Hillegje Hilbertus Pot**, geb. buiten A-poort, ged. 6 mei 1778, vader heet dan *Halbert Post*, overleden Groningen 23 februari 1814 (33 jaar), (voor haar *Jacobus van Dieren* oom en voormond) otr. Groningen 6 juli 1805 **I(J)tske Iwes de Vries**, ged. Grootegast 18 oktober 1778, zoon van *Iwe Idskes/Itskes* en *Fenje Wijers*.

Uit dit huwelijk:

- a. Iwe Itskes de Vries, geb. Geestelijke Maagdenstraat, ged. 21 maart 1806, tr. Tilburg 6 juli 1837 Maria Antonia van Pelt, geb. Tilburg 1 oktober 1809, dochter van Wouterus van Pelt en Gertruda Cruijssen.
 - b. Jantien Itskes, geb. Sledemennerstraat, ged. Groningen 30 november 1808.
 - c. Hilbertus de Vries, geb. (Turftorenstraat no. 7, vader arbeider) ged. Groningen 18 maart 1812 (zoon van Iwe de Vries en Hillegien Potse. Getuige: Hilbertus Potse, 62 jr. (maar hij tekent zelf: "H.Pots"), overleden 15 april 1812, oud 4 weken.
- 3 **Albertie Hilberts**, ged. Winschoten 18 mei 1781.
- Uit het tweede huwelijk²:
- 4 **Hiltje Hilberts**, geb./ged. Zuidbroek 29 juni/5 juli 1789.
 - 5 **Janna Hilberts**, ged. Veendam 13 maart 1791.
 - 6 **Hindrik Hilberts Pot**, ged. Veendam 16 december 1792, weversknegt, overleden Groningen 22 april 1813.
 - 7 **Jan Hilberts**, ged. Veendam 16 november 1794.
 - 8 **Janna Hilberts Pots**, ged. Veendam 15 mei 1796, overleden Leeuwarden (56 jr.) 2 mei 1853, tr. Leeuwarden 30 april 1826 **Hermannus Luppens**, geb./ged. Leeuwarden 2/29 juni 1798, overleden Leeuwarden (48 jr.) 3 oktober 1846, zoon van *Hyle Luppens* en *Hendrikje Kok*.

Uit dit huwelijk:

- a. Hyle Luppens, geb. Leeuwarden 11 juni 1826.
 - b. Hilbertus Luppens, geb. Leeuwarden 8 april 1828.
 - c. Martha Luppens, geb. Leeuwarden 3 april 1829.
 - d. Hendrikje Luppens, geb. Leeuwarden 14 augustus 1831.
 - e. Hilbertus Luppens, geb. Leeuwarden 10 mei 1836.
- 9 **Jan Hilberts**, ged. Veendam 1 juli 1798.
- 10 **Harmannus Hilberts**, ged. Veendam 18 mei 1800.

In het begraafboek van Veendam werd het volgende gevonden:

1793 in Augustus den 31: kind van Potse; b[eide] o[uders]; leven.

1793 in September den 2: kind van Potse; b[eide] o[uders]; leven.

1795 Januari den 26: kind van Potse; b[eide] o[uders]; leven.

² Een aantal aanvullende gegevens over dit echtpaar met dank ontvangen van J.H. Boon te Zuidhorn.

Over Jan, n Urn en n Professor

– N VERTELSTER OET WESTERWOLLE –

(Waor gebeurde)

t Was ainglieks bie touval ontdekt, dat 'kerkhof'. As je teminsend van 'touval' spreken meugen. Luutke Jan Smit hadde t vonden. Dat was zo gebeurde: Jan woonde wied van t dorp of. Zien voaders boerderij en nog stuk of wat meer hoezen stönden daor dicht bie n kander in t veld. Zo'n gehuchtje, zoas der wol meer binnen op Westerwolle.

Hai mös n drai ketaier lopen naor school en hadde zodounde n barg tied um onderwegens van alles en nog wat oet te vreten. Jan was man n hennig jongschen van jaor of negen, man goud bie tied en bie der hand. Hai göng mainstied binnendeur naor t school over de maarke. Van dai maarke lagen haile stukken nog in netuurstaot, mit gaoten en bulten en daor gruide heide op. Wat van dai bulten wörden wol ofgraoven deur t volk. Mit dat mooie widde zaand wördt dan t fietspad maakt naor t dorp. Ook broekten de boeren t wol in de mesdobbe en 'winters veurden ze het naor hoes um t arf der mit op te hogen en de gaoten wat te slichten um deure tou. Ook scheen t mooi op bie duustern, zodat je t pad naor deure beter vinden können.

In dai zandgaoten huil d'jong vaak tou. Daor kön je van alles vinden. t Was veurjaor en non had hai zain dat dr al 'zwaalfkes bie dai zandbulten vlogen, waor ze mit aan t ofgraoven waren. Dou Jan naoderbie kwam, zag e dat d'r al gaoten in t zaand zaten, holen waren het meer. Daor vlogen de vogeltjes al in en oet. Hai stak zien hand ook es in zo'n hole, man von niks gain biezunders, allain wat veerkes en zo. "Zollen ze daor heur nösten hebben?" Over n dag of wat nog es weer perbaiern. Hai kwam der ja al daoge laangs en göng ieder maol even kieken of d'r ook al eier inlegd waren. Hai vond gain eier, man wol wat anders. In ain van dai holen vuilde hai ieder maol wat schaaps, dat vaste zat in t zaand. Hai kraabde d'r wat um tou en muik t gat es wat groter. t Leek wol n bloumpot of zo wat. Hai mös aiglieks n schubbe hebben. Wacht es, zien pabbe was daorgunne aan t plougen. Dai hadde wizze wol n schubbe bie zok op de wupkaore veur t umgraoven van de houken. Hai luip

overdwars naor zien vaoder, pakte de batse en hai d'r mit vot. "Ho, ho," ruip Smit. "Wat most doe daor mit?" Öch," zee Jan, "daor zit wat in dai zaandbeult, n pot of zowat, dai wil'k d'r even oetgraoven!" Zien vaoder luit hum begaon. Man dou hai wieder plougde dochde d'r over nao. "n Pot haar d'jong zegt. Inains schoot hum in t zin dat zien bruier veur jaoren hier ook ais n pot oet de grond haold haar. Dai was ook aan t plougen west en ieder maol haar t gaon: krirt, krirt, net of e wat ruik mit t plougiezer. Nao n maol of wat haar hai es toukeken en de schubbe was d'r aan te pas kommen. En dou haar e op grode urn stöt. Hai haar hum d'r hail veurzichtig oetpakt en n eindje oet de zied zet um hum dammeet es beter te bekieken. Laoter, in t schaft was e hum in handen stukkend gaon. Hai was helemaol verweerd west. Man dou kwam t mooiste: in dai grode pot had nog n lutke zeten, mooi van vörm, net n bloumvaoze, wied van boven en naauw van undern. Dat was n haardbakken. Hai was hail bleven en stön non nog veur sieraod bie hum in hoes op bözzem. Zol d'jong non ook zo'n pot vonnen hebben? Hai zag hum wol aal in de grond pakken. "Wacht es," docht e, "ik zal hun es helpen." Hai muik t peerd even lös en zedde hum bie de wupkaore hen te vreten en gung dou naor Jan.

"Geef mie de schubbe ais," zee Smit en veurzichtig begunde hai de grond boven de pot of te plagen. Dou kwam de bovenste raande van de pot bloot. Mit d'handen wör verder groaven totdat de urn hailemaol te zain was en oppakt worden kön. In hoes wördt e veurzichtig henzet. 's Aovends kwam d'r veziede en netuurlek kwam de urn ter spraoke. Hai wördt van ale kanten bekeken en man vruig zuk of hou old zo'n pot non wol was. Anderdaogs kwammen d'r aal meer te kieken, was zukswat kan man ja nich stilhollen. Zölfs de kraande kwam d'r aan te pas! Kwammen gounent oet Winschoot en dai vruigen Smit en Jan t hemd haost van t gat. Ze schreven alles op en muiken dou foto's van de urn en van Jan netuurlek, zodat dai d ander dag groot in kraande stön. Ook meester heurde d'r van en vruig Jan hou en wat. Meester zee: "Vanavond uit school ga jij bij mij achter op de fiets en dan ga jij me eens wijzen op de marke,

war die bewuste plek is." Jan straalde, Bie meester op de fietse, dat was nog ais wat anders as even n boodschapke veur hum doun of t bord schoonvegen! Alle kinder keken hum ofgunstig aan. Dai aovend gung meester mit Jan naor de vindplaatse van de urn kieken en laoter naor Jan zien hoes um de urn zölf te zain. "Het is een hele grote," zee de meester. Jan zien pabbe vertelde dat d'r ook al heren oet t Stad bericht stuurd hadden dat ze kwammen te kieken. "Dat zullen wel lui van het museum zijn, denk ik," zee meester. En zo was t ook.

Dai weke kwam d'r n professor mit zien assistent en Jans vaoder mős mit heur um heur de maarke te wiezen. "Is dit land van u?" vroeg de proefessor. "Nee meneer," zee Smit, "het heurt dai boer tou dai daor woont." En hai wees naor t zuden. "Kiek daor, dat olle hoes. Door is netuurlek haail wat besproken, man t ende van t laid was dat de professor en zien staf de haile heidebult deurzuiken möggen, as ze laoter de gaten man weer dichtmuiken. Het duurde nog n hail zet veur d'r aan begunt worden kön. Want d'r was nog zoveul te regelen in t Stad en t köstte n baarg geld aan daghuren en zo en dat mős waoraargens heer kommen. Man t kwam veurnander. Eerst wörden d'r kaorten taikend van t stuk land en foto's maakt. Dou wördt t

bemeten en oetpigd en dou veurzichtig ofgraoven. Langzaomerhand kwam n haail urnveld teveurschien, n begraofplaatse van van wol meer dan twaidoezend jaor old, daor maakt deur d'eerste bewoners van dizze streken. Aal urns kwammen d'r netuurlek nich hail oet. Verscheiden wazzen al kepot of gungen bie t verveuren stukkend.

Bie Jan zien pabbe wörden ze eerst henzet op kelderbeune totdat t aal deurzöcht was. Dou op n goie dag kwam de professor zeggen dat t non daon was en dat de urns non wegbrocht wördt naor t Stad. Hai was slim bliede dat alles zo goud beslaogen was en hai bedankte Smit zienent veur alles wat ze veur hom daon hadden en hai beloofde heur n bouk te sturen, waor hai non mit aan de gang was te schrieven over dizze ofgraoverij. Hai had d'r weer n bult oet leerd en t had weer löcht geven in de duistere zaken van t verleden. Ook Jan, dai d'boudel ainglieks aan t rollen brocht hadde, vergat hai nich. Dai kreeg n paor haile mooie leesboukjes van hum. En as hai laoter in t Stad kwam, dan mős hai man es naor t museum gaon te kieken. Dan kön hai de urn daor zain, dai hai zölf opgraoven hadde. Dat beloofde Jan. En zo vertrok de professor met zien potten en diggels naor t Stad, waor ze nog te bewonderen binnen in t museum van oldheden.

Mevrouw Rikste Wilzing-Bessembinders

De schrijfster van dit artikel, Rikste Wilzing-Bessembinders, groeide als boerendochter op in Onstwedde. Na haar ulodiploma te hebben behaald volgde ze de kweekschool en werd daarna onderwijzeres aan de hervormde school in haar geboorte- en woonplaats. Daar gaf ze in de jaren dertig van de vorige eeuw tot aan haar huwelijk in 1940 les aan de leerlingen van de eerste en tweede klas. In die jaren waren onderwijzeressen nog verplicht in geval van huwelijk ontslag te nemen.

Mevrouw Wilzing bewoonde met haar echtgenoot jarenlang een boerderij in Smeerling tussen Onstwedde en Vlagtwedde. In haar latere levensjaren schreef ze verhalen over en herinneringen met betrekking tot de historie van Westerwolde. Zij publiceerde deze verhalen midden en eind jaren vijftig van de vorige eeuw in de Winschoter Courant, het dagblad dat toen in Westerwolde vrij algemeen werd gelezen. Mevrouw Wilzing overleed in januari 1961 op 45-jarige leeftijd. Haar gepubliceerde verhalen worden in de familie Wilzing nog altijd bewaard. Onze vereniging werd daardoor in de gelegenheid gesteld één ervan af te drukken.

Bovenstaande bijdrage(n) ontvingen wij van dhr. H. Wubs te Winschoten.

Westerwoldse import

Duitse immigranten in de gemeentes Onstwedde en Vlagtwedde in de 19e eeuw (9)

J. GEERTSEMA

Inleiding

In het historische deel van dit artikel zal verder worden ingegaan op de oorzaken van de moeizame samenwerking tussen overheid en kerken.

Daarop volgt het 1^e deel van de parenteel Hemmen. Mijn bijzondere dank gaat speciaal uit naar de heren T. Schomaker en J. Sibjom voor hun bijdrage aan dit onderdeel.

Historie (deel 9):

3^e gedeelte betreffende het onderwerp: Aspecten van machtsuitoefening door en voor de kerk(en) in relatie met die van de wereldse overheden

Relatie tussen de hoogste kerkelijke en wereldlijke overheden, periode 850 tot 1150

Inleiding

In dit artikel zullen de machtsverhoudingen tussen kerk en staat een verdere uitwerking krijgen. Dit kan gezien worden als een verdere onderbouwing van het in het vorige tijdschrift behandelde onderwerp onder het kopje "De Investituurstrijd". Vanwege de grote omvang van het beschikbare materiaal wordt nu alleen gekeken naar de machtsrelaties op het hoogste niveau, d.w.z. tussen die van de koningen/keizers van het Duitse Rijk enerzijds én de paus anderzijds. In het volgende artikel zullen de ontwikkelingen in het noorden van Nederland ten tijde van de volle Middeleeuwen in beschouwing worden genomen, waarbij daar waar mogelijk ook de machtsrelaties benadrukt gaan worden.

Slechts 30 jaar nadat Lodewijk de Vrome, zoon van Karel de Grote, zijn rijk over zijn 3 zoons had verdeeld, was dit al weer gereduceerd tot twee rijken, waardoor vooral het Oost-Frankische deel relatief groot werd. Na het jaar 1000 omvatte dit Rijk het huidige Duitstalige gebied van Europa, plus Nederland, oostelijk België, Lotharingen, Bourgondië en de noordelijke helft van Italië. Dat de kerk in Rome belang had bij een goede samenwerking hield verband met de steun die dit Rijk kon bieden aan de gechristianiseerde bevolking en de verdere

uitbreiding van het geloof richting Skandinavië en de aangrenzende Slavische gebieden.

Dit Oost-Frankische Rijk werd later ook wel het Heilige Roomse Rijk genoemd. *Rooms*, vanuit het idee dat het een voortzetting was van het vroegere Romeinse Rijk en *Heilig*, omdat het nauw verbonden was met de kerk van Rome.

Om wat grip te houden op het feitenmateriaal zijn in de volgende gedeeltes de uitingvormen van machtsrelaties tussen paus/bisschoppen én koning/keizer/hoge adel gecursiveerd aangegeven. Namen van de koningen / keizers zijn vetgedrukt en die van pausen onderstreept, wanneer zij voor de 1e keer worden genoemd.

Koning/keizer of paus? Wie heeft de hoogste macht?

Een aantal koningen van deze rijken zijn tot keizer gekroond, maar later gold dit privilege alleen voor het Oost-Frankische Rijk. **Karel de Grote** en zijn zoon **Lodewijk de Vrome** werden keizer over het grote Rijk, **Lotharius I** over een deel ervan. Allemaal als *beloning voor bewezen diensten* aan de paus. Paus Eugenius II legde al voor zijn wijding een *eed van trouw* af aan Lotharius I. Paus Sergius II, was door de **Romeinse adel** tot paus gekozen. Om conflicten met de keizer te voorkomen ging hij Lotharius zoon **Lodewijk II** tot koning der Longobarden

kronen en zijn *eed van trouw aan de keizer* afleggen.

Lodewijk II werd door paus Leo IV gekroond tot keizer, máár de keizer werkte uiteindelijk mee aan de *benoeming van een tegenpaus*. Later werd *met instemming van de keizer*, Nicolaas I de Grote de nieuwe paus.

Lodewijk II benoemde **Karloman**, zoon van zijn vaders broer Lodewijk de Duitser, tot opvolger, waardoor de macht en het keizerschap kwamen te liggen in het Duitstalige gebied.

Karlomans broer **Karel III (de Dikke)** werd zijn opvolger en paus Johannes VIII zalfde hem tot keizer. Hij was een zwak vorst en werd vlak voor zijn dood in begin 888, afgezet.

De onwettige zoon van Karloman, **Arnulf van Karinthië** werd door paus Formosus *te hulp geroepen* tegen hertog Guido van Spoleto, Arnulfs achterneef, die koning van Italië wilde worden. Arnulf veroverde Rome en werd later door de paus tot keizer gekroond, maar deze kroning werd door diens opvolger paus Johannes IX *ongeldig verklaard*.

Arnulf bracht de Vikingen bij Leuven een zodanige slag toe, dat ze vanaf dat moment niet meer zijn rijk binnendrongen. Maar hij slaagde er niet in de strijd te winnen van de Slaven en de Magyaren. Arnulfs zoon, **Lodewijk het Kind**, werd al op 6-jarige leeftijd koning, maar overleed reeds op zijn 18^e, wat tevens het einde betekende van het *Karolingische* tijdperk.

In het jaar 911 werd **Koenraad I**, een zoon van de zuster van Lodewijk het Kind, tot koning benoemd in het Duitstalige gebied. Hij kon echter niet op tegen de steeds groeiende macht van zijn eigen hertogen en riep daarom *de hulp in van de geestelijkheid*.

Het lukte Koenraad de Zwaben uit te schakelen, maar niet de Saksen, de Beieren en de steeds weer binnenvallende Magyaren. Een veldslag tegen de laatstgenoemden kostte hem zelfs zijn leven. Deze Magyaren waren afkomstig uit het gebied ten westen van de Oeral; een volk waarvan de Hongaren en Finnen afstammen.

Hij droeg op zijn sterfbed het koningschap over aan hertog **Hendrik I van Saksen**, een achterachterneef van zijn moeder, daar hij vermoedde dat deze sterk genoeg zou zijn om de eenheid van het rijk te bewaren.

Van moederszijde stamde Hendrik af van Lodewijk de Vrome, dus wat betreft de integratie

tussen de Oost-Franken en Saksen paste Hendrik goed in het gewenste “profiel”.

Hendrik breidde het gebied verder uit; hij annexeerde Lotharingen, waardoor hij er ook een groot deel van West-Nederland bij kreeg. Na jaren oorlogsschattingen te hebben betaald aan de Magyaren, was hij op zeker moment door het bouwen van burchten en het versterken van de cavalerie zo sterk dat hij deze indringers kon verslaan en zijn gebied oost- en noordwaarts kon vergroten.

Zijn zoon **Otto I de Grote** wilde de macht over zijn hertogen vergroten, waardoor deze in opstand kwamen, reden waarom hij steeds vaker verwanten en gelijkdenkenden ging benoemen. *Daarom gaf hij ook grondbezit aan bisschoppen, liet hen de rechterlijke macht uitoefenen en gaf hun zelfs grafelijke bevoegdheden, zonder de angst te hebben dat er bij hen sprake was van vererving*. In 962 werd hij tot keizer gekroond en vanaf dat moment was dat ook alleen nog maar het voorrecht van Duitse koningen.

De strijd tussen kerk en wereldlijke overheid werkte in die tijd door in Rome en zorgde voor een dieptepunt voor het pauselijke gezag. *Pauselijke maîtresses en adellijke families probeerden op allerlei manieren macht te krijgen of uit te breiden, door familieleden de hoogste kerkelijke ambten te laten vervullen. Andere adellijke families die daar tegen ageerden door gewapenderhand aanvallen te doen op Rome, zorgden ervoor dat de paus(en) juist nog meer steun zocht(en) bij de adel*. Mede door al deze troebelen wisselden in de 1^e helft van de 10^e eeuw 12 pausen elkaar af.

Koning Otto I liet zich tot keizer kronen door paus Johannes XII, die hem eerder *te hulp had geroepen* tegen Berendgar, de Italiaanse koning. Vanaf nu zou moeten gelden dat elke nieuwe paus *de eed van trouw moest zweren aan de keizer*. Maar later *spande deze paus met Berengar samen tegen de keizer*, omdat hij óók niet aan de leiband van een Duitse keizer wilde lopen. *Otto I kwam terug en liet hem afzetten*. Na het benoemen van de algemeen geachte paus Leo VIII greep paus Johannes XII al snel weer de macht. Hij verjoeg Leo VIII en verminkte verscheidene aanhangers van deze paus. *Otto I maakte hier met geweld een einde aan en plaatste Leo weer in zijn functie als paus*. Na paus Leo VIII stelden de Romeinen Benedictus V aan als opvolger, maar *Otto I greep in en benoemde Johannes XIII als opvolger*. Hierdoor was hij tevens in staat in de nieuwe ‘Oostduitse’ gebieden missiewerk te laten uitvoeren.

Zijn zoon **Otto II**, gehuwd met de Byzantijnse prinses Theofanu, voerde strijd tegen familieleden en stammen die zijn gebied bedreigden. Direct na de dood van Otto I had de Romeinse adel toegeslagen en de nieuwe paus Benedictus VI gevangengezet en op last van tegenpaus Bonifacius VII gewurgd. *Otto II ging naar Rome en liet Benedictus VII tot nieuwe paus verkiezen.* Deze stimuleerde de kloosterhervormingen en het missiewerk onder de Slaven. Toen Otto II op z'n 28^e kwam te overlijden greep Bonifacius VII weer de macht en liet paus Benedictus VII vermoorden.

Otto III, zoon van Otto II, werd *te hulp geroepen door paus Johannes XV die wilde dat Otto III optrad tegen de Romeinse familie **Crescenzi**, die hem tot paus had laten benoemen.*

Na Johannes XV liet *Otto III een oomzegger benoemen tot paus, met de naam Gregorius V.* Deze werd verjaagd door de tegenpaus van de Romeinse familie *Crescenzi*, maar *Otto III herstelde de oude situatie weer. Hij liet de tegenpaus martelen en in een klooster opsluiten.*

Paus Gregorius V had als opvolger Silvester II, met wie *Otto III goed kon opschieten, doordat hij veel organiserend werk liet verrichten in de nieuw veroverde gebieden, Polen en Hongarije.* Na de dood van Otto III kwam de familie *Crescenzi* weer terug. Zij *verjoegen paus Silvester II en benoemden 3 daaropvolgende pausen.*

Als opvolger van Otto III werd zijn achterneef **Hendrik II** gekozen, een kleinzoon van een broer van Otto I. Hij wilde de situatie van weer herstellen maar slaagde daar niet helemaal in. Hij moest het verervings-principe onder zijn leenheren herkennen en wat de Slaven betrof moest hij toestaan dat de Elbe weer de grensruvier werd. *Op initiatief van Hendrik II, ging paus Benedictus VIII priesterhuwelijken verbieden én de verkoop van kerkelijke ambten (simonie).* Vanaf Hendrik II was het ook met de macht van de familie *Crescenzi* gedaan. Na het overlijden van Hendrik II was de Ottoonse familie in de mannelijke lijn uitgestorven.

Hendrik II werd opgevolgd door **Koenraad II**, een kleinzoon van Liutgart, de zus van Otto II. Hij gaf Sleswijk aan Knut I de Grote – heerser over Denemarken, Noorwegen en Engeland - en een bepaald oostelijk gebied aan Hongarije, maar omgekeerd wist hij Bourgondië te annexeren, hetgeen gunstig was voor de krachtsverhouding tussen het Duitse keizerrijk en Frankrijk gedurende de komende twee eeuwen. Koenraad II wist ook in deze periode na de christianisering en het

stoppen van de invallen van de Vikingen samen te werken met Knut I de Grote. De oostgrens werd veiliger en de Hongaren en de Polen gingen de Duitse keizer op zeker moment erkennen als hun leenheer.

Koenraad was een driftige, strenge, maar tevens rechtvaardige leider. Hij durfde op te treden tegen wereldlijke, maar ook tegen geestelijke leidlieden, zoals (aarts)bisschoppen. Hij werd door paus Johannes XIX tot keizer gekroond. Ondanks het verbod tegen verkoop van kerkelijke ambten had deze paus het ambt gekocht van zijn broer, paus Benedictus VIII.

Koenraads zoon **Hendrik III** was een zeer godsdienstig man *die hoe dan ook hervormingen op geestelijk gebied wilde doorvoeren.* Na een periode van grote misoogsten in Zuid-Frankrijk, die diep ingrijpende gevolgen had voor het dagelijks leven – en soms leidde tot kannibalisme - ontwikkelde zich tengevolge van het optreden van boetepredikers een geest van hernieuwde bekeringsgezindheid. Dit werd nog sterker toen later de oogsten weer beter werden. Ook werd men opgeroepen om de wapens neer te leggen. Deze 'Godsvrede' of 'vredesbeweging' breidde zich snel uit tot een groot gedeelte van Zuid-Frankrijk en Bourgondië en sloeg later over naar het Duitse keizerrijk. Hendrik III riep zelf op tot vergevingsgezindheid. *Vanuit de op hervorming gerichte kerkelijke instanties kwam ook een oproep om de simonie te verbieden, omdat men zag hoe gevaarlijk het kon zijn als vorsten en andere leenheren kerkelijke ambten verkochten.* Maar op het hoogste niveau was men daar nog niet van doordrongen, zodat Hendrik III op het moment dat *er drie pausen waren die tegelijk via koop en steun van wereldlijke bestuurders de heilige stoel opeisten, hij zich gedwongen voelde om in te grijpen.* De nieuwe paus die door Hendrik III werd aangesteld, kroonde op zijn beurt Hendrik tot keizer. Nog drie opvolgers van deze laatste paus (Clemens II) – allen uit het Duitse Rijk - werden door Hendrik III benoemd.

Na de dood van Hendrik III ging *de kerk zich meer onttrekken aan de wereldlijke machtsinvloed.* Vooral door de toenemende invloed van de hervormingsbeweging, ingezet door de Cluniacensers en gebruikmakend van de periode waarin de zoon van Hendrik III – de latere **Hendrik IV**- nog kind was. Na enkele tussen-pausen die meer openstonden voor hervorming werd in 1073 Hildebrand, die al jaren actief was op de achtergrond, op de hoogste geestelijke

plek in Rome aangesteld, onder de naam Gregorius VII.

De clash tussen kerkelijke en wereldlijke overheid

Paus Gregorius VII eiste dat **Hendrik IV**, de leider van het Oost-Frankische Rijk, zich ook zou voegen naar de wensen van de kerk. Kort na het verbod van de paus tegen het benoemen van kerkelijke ambtsdragers door de vorst, benoemde Hendrik IV echter enkele van zijn raadgevers, die door de paus in de ban waren gedaan, tot nieuwe bisschoppen. De paus probeerde nu *de koning aan te klagen* vanwege zijn levenswandel en eiste van hem zich te bekeren, op straffe van de banvloek.

Koning Hendrik IV voelde zich echter sterk, zeker net na de overwinning over de Saksen, en stelde daarop dat hij vanaf dat moment *de paus niet langer erkende en hem zelfs aanmaande zijn ambt neer te leggen*. Dit deed Hendrik allemaal met steun van de meerderheid van zijn bisschoppen en de lagere geestelijkheid.

De paus sprak hierop *de banvloek over de koning uit* en benaderde de bisschoppen van het Oost-Frankische Rijk om vergiffenis te vragen. Dit had succes, waardoor Hendrik IV steeds meer alleen kwam te staan en mede door toedoen van een groep van z'n eigen bisschoppen *zich genooddaakt voelde zijn beroemde gang naar Canossa te maken*. Na een barre tocht moest hij *nog drie dagen wachten* voordat de paus hem wilde spreken. Uiteindelijk werd onder andere de afspraak gemaakt dat de paus zou bemiddelen tussen de koning en zijn vorsten. Voldoende reden voor de paus om de koning van de ban te ontslaan.

Hendrik IV keerde terug en versterkte zijn positie op allerlei manieren, zoals omkoping en huichelarij, waardoor de paus geen haast had om de gemaakte afspraak na te komen. Hendrik IV voelde zich op zeker moment zo sterk dat hij de paus vroeg om zijn zwager Rudolf, die door de vijanden van Hendrik tot tegenkoning was benoemd in de ban te doen. De paus greep deze gelegenheid aan om Rudolf als koning te herkennen en Hendrik *opnieuw in de ban te doen*, waarop Hendrik IV op basis van de uitspraak van een grote Duits-Italiaanse synode een *tegenpaus benoemde*, die de naam Clemens III kreeg. Voor paus Gregorius een grote slag, gevolgd door een tweede, namelijk de dood van Rudolf, de tegenkoning van Hendrik IV. *Met behulp van zijn leger speelde Hendrik het klaar om in Rome Clemens tot paus te laten benoemen* en Gregorius, mede omdat hij niet voor de sy-

node wilde verschijnen, *in de ban te doen*. Hendrik IV en zijn vrouw ontvingen uit handen van de nieuwe paus de keizerskroon.

Robert Guiscard, een vorst uit een Normandisch geslacht in Zuid-Italië en een vazal van Gregorius VII trok op om de paus te ontzetten. Dit gebeurde op zo'n barbaarse manier dat er duizenden mensen werden gedood, geschonden, gevangengenomen of als slaaf verkocht. Uit angst verliet Gregorius na dit gewelddadige optreden Rome en vestigde zich in Zuid-Italië. Zijn *oproep aan alle christenen om ten strijde te trekken tegen Hendrik IV* vond geen gehoor. Ten slotte verloor hij ook nog zijn getrouwe vazal Robert, die hem niet meer wilde helpen.

De "Gregoriaanse partij" koos een eigen paus, die de naam Urbanus II aannam. Laatstgenoemde deed zowel paus Clemens als keizer Hendrik in de ban. Intussen werd Hendrik IV populairder in zijn rijk door meer verzoeningsgericht om te gaan met 'oude' vijanden, maar kreeg nu problemen in zijn eigen gezin. Zijn zoon Koenraad werd "*bewerkt*" door de pauselijke partij die hem tot koning over Italië ging uitroepen. Hendrik zijn tweede vrouw, die wangedrag vertoonde, werd gevangen gezet, maar wist *met hulp van de pauselijke partij te ontsnappen*.

Hij kon echter zijn zoon Koenraad het recht op de troon laten ontnemen. Ook was binnen een jaar Urbanus II overleden.

Zoon **Hendrik V** probeerde met de nieuwe paus Paschalis op een vriendelijke manier weer terug te keren naar de tijd van voor het begin van de Investituurstrijd, maar had geen succes. Toch waren de tijden veranderd, zodat de kerkvorsten *wel wilden afzien van hun wereldlijke bezittingen en zich wilden beperken tot de tiende penning en vrijwillige schenkingen*.

De paus moest wel *toegevend zijn* omdat hij ook al **problemen kreeg met edellieden in Rome** en omgeving. Toen Hendrik V met een leger naar Rome kwam om tot keizer gekroond te worden, wilde de paus op basis van bovengenoemde voorstellen wel tot een overeenkomst komen, maar Hendrik V eiste dat dit dan wel hardop voorgelezen moest worden in aanwezigheid van de bisschoppen en abten. Met als gevolg een storm van protest. *Nu dwong Hendrik de paus met geweld om hem tot keizer te kronen*, na ondertekening van de genoemde overeenkomst. Daarna stond het college van kardinalen op tegen de paus, zodat de paus gedwongen was zijn overeenkomst met Hendrik te herroepen.

De geschiedenis herhaalt zich: *wéér werd de banvloek uitgesproken*, er ontstond een nieuwe strijd tussen keizer en zijn geestelijke en wereldlijke vazallen, enzovoort.

Na het overlijden van Paschalis, kwam **Calixtus II** die verzoening met de keizer wilde bewerkstelligen. Dit leidde uiteindelijk tot het **Concordaat van Worms**. Hierin werd bepaald dat de geestelijken, meestal de priesters van de domkerken, bisschoppen en abten mochten benoemen. Het wereldlijke leenrecht werd uitgeoefend door de koning / keizer.

Het belangrijkste gevolg was nu dat de Duitse rijkseenheid verzwakte, omdat de kerkelijke leenmannen door kerkelijke ambtsdragers werden gekozen. Hierdoor voelden zij zich minder solidair met de koning / keizer. Na verloop van tijd werd dat ook duidelijk zichtbaar op de kaart: een versnippering van het Rijk in koninkrijkes, hertogdommen en graafschappen.

Conclusies

Uit het voorgaande blijkt dat de strijd in deze periode ging om de uiteindelijke macht. Moest deze primair liggen bij de kerk òf bij de wereldlijke overheid; anders gezegd lag deze bij de paus òf bij de keizer van het grootste rijk, het

zogenaamde Heilig Romeinse Rijk? Zo lang er sprake was van een win-winsituatie, was er geen groot probleem. De kerk profiteerde van militaire steun, de koningen - en zeker de keizers - ontvingen door de kroning meer aanzien onder de bevolking, omdat ze zich gesteund wisten door de kerk en naar de bevolking toe tevens een goddelijke opdracht hadden te vervullen.

Maar aan beide kanten bleef het streven aanwezig om de hoogste macht te krijgen. De paus was bang dat de keizer bisschoppen zou benoemen, die de keizer welgezind waren en beschikten over leiderscapaciteiten op wereldlijk gebied. De paus wilde bisschoppen die vooral geestelijke capaciteiten hadden en leiding konden geven aan hun bisdom. Ook wilde de paus een ondersteunend machtscentrum op wereldlijk gebied dat hem als paus ook militair steunde en de rechtspraak uitvoerde op basis van wetgeving die in lijn was met de "leer".

In de loop van de behandelde periode is wel te zien dat de paus na een geweldig dieptepunt, waarbij het soms totaal onderworpen was aan adel en de keizer, zijn macht geleidelijk aan kon vergroten, zeker na de geweldige confrontatie tijdens de Investituurstrijd.

Wordt vervolgd

)

Gegevens per familie: (deel 9)

De eerste generatie(s) van de families Hemmen (1^e deel)

A. **Lambert Hemmen** (* ca. 1752, ov. Hahnentange, Rütenbrock 12.6.1795) huwt te Rhede op 29.5.1781 met **Anna Walburgis Husen** (* Hilling 20.3.1752, ov. Hahnentange 9.5.1825, begr. Rütenbrock; hertrouwt op 10.11.1795 te Wesuwe met Hermann Heinrich Voss; dochter van Gerhardus Gabrielis Antonius Husen [ov. Rütenbrock 17.12.1794] en Regina Maria Timmers)

A-1 **Regina Hemmen** (* Rhede 27.2.1786, ov. 27.2.1863 Rütenbrock) trouwt te Rütenbrock op 1810 met **Johann Heinrich Schepers** (* Klein Hesepe 22.5.1777, ov. Rütenbrock 14.7.1850; zoon van Gerhardus Henricus Schepers en Phenenna Maria Stubbe[n])

a. **Hermann Heinrich Schepers** (* Rütenbrock 27.11.1810, ov. Rütenbrock 8.10.1866) huwt te Rütenbrock op 30.8.1842 met **Maria Catharina Bohlen** (* Versen 1815)

(1) **Hendrika Schepers** (* Rütenbrock 6.2.1848, ov. Ter Apel 27.11.1907) huwt te Rütenbrock op 10.5.1864 met **Johann Wilhelm Heller** * Schaalberg 11.7.1839 ov. Ter Apel 23.04.1906).

b. **Gerhard Heinrich Schepers** (* Hahnentange 11.3.1813)

c. **Anna Maria Schepers** (* Hahnentange 12.2.1814, ov. Vossevelt [Dalen] 22.1.1893), huwt op 3.5.1842 te Rütenbrock met **Jan Berendsen** (* Dankern 15.3.1814; landbouwer; ov. Vossevelt [Dalen] 20.8.1889; zoon van Jan Berendsen en Maria Anna Schär)

d. **Phemia Margaretha Schepers** (* Rütenbrock 2.10.1816, ov. Horsten 28.8.1894) huwt te Rütenbrock op 4.6.1844 met **Johann Hermann Schröer** (* Lindloh 31.7.1817, ov. Horsten 13.7.1864)

e. **Maria Tecla Schepers** (* Rütenbrock 4.2.1820, ov. Rütenbrock 1.2.1898, ov. Rütenbrock 1.2.1898) gehuwd met **Johann Heinrich Tieben** [zie Jaargang 28, nr. 2, juni '07, p.56]

- f. **Gerhard Heinrich / Geert Hendrik Schepers** (* Rütenbrock 20.1.1823, ov. Exloërveen 20.10.1895 huwt (1^e) te Onstwedde op 11.5.1857 met **Maria Tekla / Tekela Timmer** (* Zandberg 13.3.1837, ov. Exloërveen 28.6.1866; dochter van Jan Berend Timmer en Maria Tecla Schwänen). Gerhard huwt (2^e) op 4.2.1867 te Odoorn met **Maria Thecla Jansen** (* Oberlangen, Lathen 14.9.1832, ov. Exloërveen 19.2.1872). Gerhard huwt (3^e) op 8.4.1874 te Odoorn (kerkelijk huwelijk te Wesuwe 5.10.1873) met **Anna Catharina Cramer / Kramer** (Rütenbrock 24.9.1842, ov. 25.11.1914 te Emmer Compasuum; dochter van Johann Heinrich Kramer en Anna Catharina Gröninger).
- g. **Johann Lambert Schepers** (* Hahnentange 2.11.1827; landbouwer; ov. Oomsberg 17.3.1898) huwt op 19.5.1856 te Onstwedde (kerk. huwelijk Rütenbrock 29.9.1855) met **Margeertruid / Geertruida Scholten** (* Zandberg 3.10.1834, ov. Oomsberg 23.12.1903; dochter van Geert Scholten en Maria Tekla Neehoff / Nijhof).
- (1) **Anna Regina Schepers** (* Horsten 4.4.1857, ov. Onstwedde 18.12.1876)
- (2) **Geert Schepers** (* Horsten 14.4.1859, ov. Onstwedde 31.7.1933) huwt te Onstwedde op 17.10.1896 met **Elizabeth Schomaker** (* Braamberg 4.9.1874, ov. Onstwedde 21.7.1939, begr. Musselkanaal; dochter van Johan Herman Schomaker en Sienke Mensen). *(zie verder Jaargang 28, nr.1, maart '07, p.15)*
- (3) **Jan Hendrik Schepers** (* Onstwedde 28.7.1863; landbouwer; ov. Onstwedde 13.6.1924) huwt op 18.8.1906 te Onstwedde met **Maria Engel Heine** (* Valtherveen 28.5.1875, ov. Onstwedde 11.2.1948; dochter van Pieter Heijne / Heine en Anna Adelheid Bergmann).
- (4) **Johannes Theodorus Schepers** (* Onstwedde 21.7.1872, ov. Apeldoorn 2.12.1942, begr. Emmer Compasuum) huwt op 9.4.1904 te Onstwedde met **Gezina Albers** (* Onstwedde 12.3.1883, ov. Vlagtwedde 23.2.1953, begr. Emmer Compasuum; dochter van Joan Hermann Albers en Susanna Maria Rohling).
- A-2 **Anna Hemmen** (* Rhede 27.2.1786, ov. Zandberg 18.10.1840) trouwt op 17.10.1813 te Rütenbrock met **Berndt Jan / Heinrich Rolfes** (* Tinnen 15.11.1781, ov. Zandberg 11.11.1843; weduwnaar van Maria Backmude). Kinderen: Elisabeth, Hermann Lambert (d. Rütenbrock 30.11.1816), Maria Antonetta (d. Rütenbrock 14.8.1819), Johann Heinrich en Anna Maria). *(Voor nakomelingen zie Jaargang 29, nr. 2, juni '08, p.38).*
- A-3 **Rudolph Hemmen** (* Barenfleur, Rütenbrock 8.6.1792, doop Wesuwe)
- A-4 **Hermann / Harm Hemmen** (* Rütenbrock 2.3.1795, ov. De Maten 19.6.1848) gehuwd te Rütenbrock op 21.5.1816 met **Anna Maria Gertruud / Gertrudis / Geertruid Book / Bosch** (doop Haren, D. 13.3.1794, ov. Maten, gem. Emmen 16.5.1852; dochter van Gerdt / Geert Book / Bosch en Maria Gesina Niehoff / Nijhof)
- a. **Anna Maria Hemmen** (* Maten 5.3.1817, doop Rütenbrock 7.3.1817, ov. Roswinkel 11.9.1871) huwt op 13.11.1846 te Odoorn met **Berend Lucas Lubbers** (* Lindloh 20.3.1815 vlgns huw.akte, ov. Munnekemoer 5.2.1889; timmerman 1846, 1857, 1862; zoon van Bernhard / Berend Lubbers en Maria / Marijke Dirkes [beiden geboren te Lathen])
- (1) **Berend Lubbers** (* Roswinkel 22.6.1850; landbouwer 1878, arbeider, timmerman 1881, 1924, ov. 23.11.1924, begr. Emmer Compasuum) huwt (1^e) op 7.5.1877 te Emmen met **Anna Geertruida Scheven** (* Emmen 3.2.1851, doop Rütenbrock, ov. Roswinkel 6.9.1878; dochter van kleermaker Christiaan / Kristiaan Scheven en Theresia Berend Harmsen). Hij huwt (2^e) op 30.4.1881 te Vlagtwedde met **Maria Tekla Krieger** (* Roswinkel 10.8.1857; doop Rütenbrock; dienstmeid; ov. Emmen 4.3.1940, begr. Emmer Compasuum; dochter van Maria Gesina / Sienke Krieger)
Kind uit huwelijk Berend Lubbers en Anna G. Scheven:
- a. **Theresia Lubbers** (* Roswinkel 31.8.1878, ov. Vlagtwedde 4.11. 1878).
Kind uit huwelijk Berend Lubbers en Maria Tekla Krieger:
- b. **Anna Maria Lubbers** (* Vlagtwedde 3.3.1882, ov. Vlagtwedde 3.8.1888)
- c. **Maria Gesina Lubbers** (* Vlagtwedde 19.4.1885, ov. Emmer Compasuum 17.6.1898)
- d. **Lucas Lubbers** (* Vlagtwedde 3.3.1888, ov. Emmer Compasuum 31.10.1957) trouwt op 24.4.1913 te Emmen met **Maria Elizabeth Dijck** (* Munsterscheveld

- 22.9.1889, ov. 10.3.1973, begr. Emmer Compasuum; dochter van Hermann Dijkstra / Dieck en Helena Aleida Voss).
- e. **Bernardus Henderikus Lubbers** (* Ter Apel 20.1.1890, ov. 1984) trouwt op 1.5.1915 te Vlagtwedde met **Henderika Kuipers** (* Odoorn 23.3.1894; dochter van Jans Kuipers en Anna Maria Scholte).
- f. **Anna Geertruida Lubbers** (* Munnekemoer 9.2.1894) trouwt op 30.4.1914 te Emmen met **Johannus Antonius Bakker** (* Ter Apelkanaal 5.6.1891; zoon van kleermaker Jan Bakker en Anna Nijhof).
- g. **Johannes Gerardus Lubbers** (* Munnekemoer 17.7.1896, ov. Vlagtwedde 7.8.1896)
- h. **Johannes Gerardus Lubbers** (* Munsterscheveld 20.7.1897, ov. Emmer Compasuum 24.7.1898)
- i. **Maria Gezina Harmina Lubbers** (* Munsterscheveld 27.10.1900)
- (2) **Geertruid Lubbers** (* Roswinkel 29.7.1852, doop Rütenbrock; ov. Emmen 26.7.1913; begr. Emmer Compasuum)
- (3) **Maria Lubbers** (* Roswinkel 25.10.1854, doop Rütenbrock, ov. Emmen 28.10.1927, begr. Emmer Compasuum)
- (4) **Harmina Lubbers** (* Roswinkel 1.12.1857, doop Rütenbrock, ov. Emmen 10.6.1937, begr. Emmer Compasuum)
- (5) **Engeltien Lubbers** (* Roswinkel 16.10.1862, ov. 1.1928, begr. Emmer Compasuum) trouwt op 11.11.1892 te Emmen met **Gerhardus Johannes Emmerink** (* Rütenbrock 7.4.1870; schoenmaker 1940; ov. 13.1.1940, begr. Emmer Comp.; hertrouwt met Maria Hemmen [* 17.4.1873]; zoon van Hermann Heinrich / Harmannus Hendrikus Emmerink en Margaretha Angela / Engel Keuter).
- b. **Gerhard Hemmen** (d. Rütenbrock 19.10.1820; zoon van Hermann Hemmen en Gertrud Book, 'Ackersleute te Maten')
- c. **Johann Lambert Hemmen** (d. Rütenbrock 23.7.1823)
- d. **Hermann Heinrich / Harm Hendrik Hemmen** (* De Maten, gem. Emmen, d. Rütenbrock 16.9.1825; landbouwer Valtherveen 1856, 1858, 1862, 1865, 1867, 1870 ov. Sellingerbeetse 13.2.1902) huwt op 20.11.1854 te Emmen met **Anna Helena Gertrudis / Geertruida Fullen** (* Meppen 18.7.1824; dochter van 'Ackersmann' Wilhelm Joseph Fullen en Elisabeth Ellerman). Wettiging 1 kind, Geertruida.
- (1) **Geertruida Hemmen** (* De Maten 30.9.1854, ov. Emmen 21.4.1931, begr. Barger Oosterveld; arbeidster) trouwt te Odoorn op 2.6.1883 met **Klaas / Nicolaas Albers** (* Zandberg 29.11.1854, ov. 15.5.1939, begr. Barger Oosterveld; arbeider 1884, 1888, 1892; zoon van Geert Harm Albers en Wubke Klaassen)
- a. **Anna Wubke Albers** (* Valtherveen 15.5.1885, ov. Valtherveen 5.6.1890)
- b. **Harmannus Henderikus Alberts** (* Valtherveen 14.1.1886, ov. 15.11.1979, begr. Barger Oosterveld) trouwt op 10.7.1920 te Emmen met **Susanna Maria Heijne** (* Emmen 4.8.1894, ov. 23.11.1979, begr. Barger Oosterveld; dochter van Gerhard Heijne en Catharina Margaretha Jansen)
- c. **Gerhardus Hermannus Alberts** (* Valtherveen 31.1.1888, ov. Barger Oosterveld 9.7.1978) trouwt te Emmen op 4.4.1918 met **Margaretha Adelheid Kocks** (* Barger Oosterveld 18.1.1895, ov. aldaar 6.6.1960)
- d. **Henderikus Wilhelminus Alberts** (* Valtherveen 5.7.1890, ov. 13.10.1975, begr. Barger Oosterveld) huwt op 4.2.1915 te Emmen met **Maria Catharina Groen** (* Valtherveen 7.10.1892, ov. 9.2.1960, begr. Barger Oosterveld; dochter van Steffen Groen en Roelofje Brouwer)
- e. **Geert Bene Alberts** (* Valtherveen 9.12.1892, ov. Emmerschans 19.5.1973) trouwt op 18.5.1917 te Emmen met **Maria Helena Bols** (* Vetstukken 12.12.1898 [bron: site oud-emmercomp.]; dochter van Jan Bols en Agatha Maria Tobben / Többen).
- f. **Anna Margaretha Alberts** (* Odoorn 5.3.1896, ov. Valtherveen 22.7.1897)
- (2) **Hendrik Willem Hemmen** (* Valtherveen 1.11.1856; landbouwer 1887, 1888, 1890, 1892, 1918, 1920 arbeider 1894, 1899, 1901, 1912, 1921, 1937; ov. Onstwedde 12.2.1937, begr. Musselkanaal) trouwt op 28.4.1886 te Odoorn met **Anna Theresia Schmitz** (* Odoorn

- 7.1. 1865, ov. Horsten 3.11.1949; dochter van Jan Berend Schmitz en Anna Maria Kuiper).
- a. **Johannes Bernardus Hemmen** (* Valtherveen 23.2.1887; arbeider 1912, landbouwer 1918; ov. 26.4.1966, begr. Musselkanaal) trouwt op 4.5.1912 te Onstwedde met **Anna Margaretha Schmitz** (* Oomsberg 13.5.1890; dochter van arbeider 1893, landbouwer Berend Joseph Schmitz en Maria Hermina Jasken).
- **Hendrik Willem Hemmen** (* Oomsberg 26.8.1913) gehuwd met **Maria Margaretha (Griet) Schuten** (van Sellingerbeetse; dochter van Bernardus Schuten [* 30.12. 1884, ov. 17.8.1959] en Maria Gesina Roelfs [* Odoorn 19.4.1891; Musselkanaal 18.10.1972]
 - **Bernard Gerhardus Hemmen** (* 1949) gehuwd met Tineke Nannen (van Groningen)
 - **Marcel Hemmen** (Hoveniersbedrijf aan de Westerkamp in Sellingen, zie www.compleetingroen.nl).
 - **Anna Theresia Hemmen** (ov. Oomsberg 5.12.1918, 1 jaar)
- b. **Anna Helena Geertruida Hemmen** (* Valtherveen 16.8.1888, ov. Stadskanaal 4.12.1974, begr. Musselkanaal) trouwt op 11.11.1916 te Onstwedde met **Johannes Hermannus Buurman** (* Oomsberg 6.12.1890; landbouwer 1916, arbeider 1928; zoon van Theodoor Buurman en Johanna Adelheid Kettels)
- **Johannes Bernardus Buurman** (* Onstwedde ca. okt. 1928, ov. Groningen 5.7.1929)
- c. **Anna Maria Hemmen** (* Valtherveen 21.7.1890, ov. Onstwedde 2.12.1978, begr. Zandberg) trouwt op 11.5.1912 te Vlagtwedde met **Wilhelmus Johannes Kral** (* Veendam 15.12.1881/4, ov. 22.1.1974, begr. Zandberg; landbouwer 1912; arbeider 1913; zoon van landbouwer Johannes Kral en Catharina Maria Rengers).
- **N.N. Kral** (* /ov. Vlagtwedde 11.4.1913)
 - **Catharina Maria Kral** (* Vlagtwedde 15.3.1914)
 - **Henderikus Wilhelmus Kral** (* Vlagtwedde 25.6.1915)
 - **Anna Theresia Kral** (* Vlagtwedde 19.7.1917)
 - **Johannes Kral** (* Vlagtwedde 7.12.1919)
- d. **Geertruida Hemmen** (* Valtherveen 21.11.1892, ov. 6.9.1983, begr. Musselkanaal) trouwt op 5.1.1918 te Onstwedde met **Johannes Bernardus Bergmann** (* 13.3.1891, ov. 14.1.1964, begr. Musselkanaal; arbeider 1919, 1929, 1933, 1937, landbouwer 1918, 1926, landbouwer; zoon van landbouwer Johan Rudolf Bergmann en Maria Christina Becker)
- **Anna Theresia Bergmann** (* Onstwedde 17.12.1918, ov. Stadskanaal 5.5.2003)
 - **Maria Christina Bergman** (* ca. 1919, ov. Mussel 2.3.1923)
 - **Joseph Bergmann** (* april 1925, ov. Mussel 25.2.1926)
 - **Maria Christina Bergmann** (* ca. 25.4. 1929, ov. Oomsberg 2.5.1929)
 - **Anna Helena Geertruida Bergmann** (* Onstwedde ca. 1921, ov. Vledderveen 24.5.1933)
 - **Johannes Bernardus Bergmann** (* Onstwedde ca. juni 1936, ov. Onstwedde 12.3.1937)
- e. **Anna Margaretha Hemmen** (* Exloërveen 20.10.1894, ov. 19.4.1975, begr. Zandberg) trouwt op 5.5.1920 te Vlagtwedde met **Henricus Gerhardus Middendorp** (* Bierum 18.12.1889, ov. 30.4.1971, begr. Zandberg; bakker; zoon van Everhardus Middendorp en Carolina Johanna Otten).
- f. **Maria Elizabeth Hemmen** (* Exloërveen 26.3.1897; dienstbode) trouwt op 14.5.1921 te Onstwedde met **Johannes Buurman** (* Onstwedde 12.6.1899; arbeider; zoon van Theodoor Buurman en Johanna Adelheid Kettels).
- g. **Anna Grietje Hemmen** (* Exloërveen 1.7.1899, ov. Emmen 19.9.1948) huwt op 30.10.1920 te Vlagtwedde met **Cornelis Franciscus Zuidinga** (* Munnekemoer, gem. Vlagtwedde 13.5.1895; schoenmaker; zoon van schoenmaker Jan Berend Zuidinga en Helena Geertruida van Rieke)

- h. **Maria Helena Hemmen** (* Exloërveen 25.10.1901, ov. Emmen 19.6.1989, begr. Emmer Compascuum)
- i. **Harmannus Henderikus Hemmen** (* Odoorn 17.4.1904; landarbeider; ov. 5.3.1969, begr. Musselkanaal) gehuwd op 8.5.1930 te Onstwedde met **Engelina Kamphuijs** (* Horsten 15.9.1906; ov. Musselkanaal 9.12.1997, begr. Musselkanaal; dochter van Antoon Kamphuijs en Helena Kaijser)
- **Anna Theresia Hemmen**
 - **Helena Hemmen**
 - **Anna Geertruida Helena Hemmen**
 - **Antoon Hemmen**
 - **Hendrik Willem Hemmen** (* Horsten 7.8.1941, ov. Oomsberg 2.4.1942)
 - **Maria Hemmen**
 - **Anna Margaretha Hemmen**
 - **Hendrika Willemina Josephina Hemmen**
 - **Helena Carolina Hemmen**
 - **Harmannus Henderikus Hemmen** (* Horsten 8.3.1951, ov. Groningen, woonde te Horsten 2.7.1952, 1 jaar)
- j. **Hendrik Willem Hemmen** (* Zandberg 4.3.1907; bakker 1937, 1940; ov. Emmen 16.5.1940, begr. Zwartemeer) gehuwd op 7.6.1932 te Emmen met **Maria Gesina Conen** (* Zwartemeer 8.2.1904, ov. Rolde 23.4.1998; dochter van Jan Conen en Margaretha [Griet] Nieters).
- **Anna Theresia Hemmen** (* Emmen ca. jan. 1937; ov. Emmen 27.9.1937)
- (3) **Jan Harm Hemmen** (* Valtherveen 19.12.1858; arbeider 1891,1899, landbouwer 1902, 1917, 1920, 1921, 1935; ov. Vlagtwedde 6.1.1935 huwt op 7.2.1890 te Odoorn met Maria Johanna Musters (* Valtherveen 31.12.1866, ov. Vlagtwedde 7.4.1948; dochter van landbouwer Hubertus Musters en Maria Engela Husers)
- a. **Harm Hendrik Hemmen** (* Valtherveen 3.1.1891; arbeider 1916, landbouwer 1928,1930, 1951; ov. 21.4.1974) huwt op 29.4.1916 te Onstwedde met **Maria Margaretha Kaijser** (* 11.2.1892, ov. 13.5.1984; dochter van Calissus Adolf Kaijser en Maria Elisabeth Veenker)
- (Harm Hendrik Hemmen en Margaretha Kaiser zijn uit de Horsten naar Laudermarke getrokken om daar nieuw ontgonnen land te pachten van grootgrondbezitter firma Grol uit Ter Apel. Helaas hebben hun zoons Johannes Hermannes en Calissus Adolf Hemmen niet echt kunnen profiteren van de ontwikkeling van hun boerderijen, omdat ze beiden nogal jong zijn overleden.)
- **Johannes Hermannus Hemmen** (* 5.2.1917, ov. 23.9.1972) gehuwd met **Maria Margaretha (Greet) Ellerman** (dochter van Rudolf Ellerman en Maria Catharina Muller [De ouders zijn beide geboren in 1888 en woonden in Munsterscheveld])
 - **Herman Hemmen** (* 1947)
 - **Jozef Maria (Johnny) Hemmen** (slagerij J. Hemmen in Onstwedde, voorheen Halmingh) gehuwd met **Jeichien**. (zie www.slagerijhemmen.nl)
 - **Callissus Adolf Hemmen** (* 4.1.1919, ov. 15.2.1973) gehuwd met **Anna Hermina Gezina Thole** (* 19.3.1922, ov. 1.10.2006)
 - **Maria Johanna Hemmen** (* 1921)
 - **Maria Elizabeth Hemmen** (* Onstwedde 14.7.1922; ov. Laudermarke 10.10.1951)
 - **Anna Maria Geertruida Hemmen** (* 1924)
 - **Joseph Hemmen** (* Onstwedde, ov. Groningen 30.5.1928; 1 jaar)
 - **Joseph Hemmen** (* 1929)
 - **Bertus Hemmen** (* Onstwedde ca. sept. 1930, ov. Horsten 30.12.1930)
 - **Engelina Hemmen** (* 1932)
- b. **Anna Maria Geertruida Hemmen** (* Valtherveen 9.12.1893) trouwt op 11.8.1917 te Vlagtwedde met **Bernard Over** (* Munnekemoer, gem. Vlagtwedde 24.3. 1894;

- landbouwer 1917,1926, arbeider 1922; ov. Laundermarke 9.6.1926; zoon van landbouwer Jan Over en Maria Margaretha Ekelhoff)
- **Maria Johanna Over** (* Vlagtwedde ca. 1919; ov. Sellingerbeetse 1.9.1922
- c. **Engelina Hemmen** (* Valtherveen 25.10.1896) huwt op 22.5.1920 te Vlagtwedde met **Geert Hendrik Schepers** (* Horsten 22.12.1893; arbeider 1921; zoon van landbouwer Jan Berend Schepers en Elisabeth Eikens)
- **Elisabet Schepers** (* Onstwedde eind februari 1921, ov. Horsten 20.4.1921
- d. **Anna Maria Hemmen** (* Valtherveen 30.9.1899, ov. Nieuwe Pekela 4.11.1934) trouwt op 16.4.1921 te Vlagtwedde met **Johannes Henderikus Peters** (* Horsten 5.2.1894; schoenmaker 1921, 1930; zoon van schoenmaker Lucas Johannes Peters en Anna Catharina Hanekamp)
- **N.N. Peters** (*/ov. Nieuwe Pekela 26.8.1930)
 - **Johannes Henderikus Peters** (* Nieuwe Pekela ca. oktober 1931; ov. Nieuwe Pekela 19.2.1932)
- e. **Hubertus Hemmen** (* Sellingerbeetse 10.12.1902; ov. Vlagtwedde 19.1.1903)
- f. **Albertus Hemmen** (* Sellingerbeetse 6.1.1904)
- (4) **Elisabet Hemmen** (* Valtherveen 6.11.1862; ov. Emmen 29.9.1935, begr. Barger Oosterveld) trouwt op 31.8.1888 te Odoorn met **Johannes Josephus Langen** (* Exloërveen 17.9.1861; arbeider 1889, 1893,1895,1897,1900,1902; landbouwer 1929; ov. Emmen 2.4.1929; zoon van Jan Geert Langen en Gesina Adeleid Kuipers)
- a. **Gesina Alida Langen** (* Exloërveen 8.6.1889)
 - b. **Anna Helena Geertruida Langen** (* Exloërveen 4.6.1891; ov. Emmen 4.11.1935, begr. Barger Oosterveld)
 - c. **Janna Langen** (* Exloërveen 1.4.1893, ov. Emmen 11.3.1975, begr. Barger Oosterveld) gehuwd op 4.6.1921 te Emmen met **Geert Harm Schepers** (* Valtherveen 15.7.1895; ov. Emmen 26.11. 1987, begr. Barger Oosterveld; zoon van Jan Hendrik Schepers en Helena Hoezen)
 - d. **Hermannus Henderikus Langen** (* Exloërveen 5.4.1895; landbouwer; ov. Emmen 21.1.1952, begr. Barger Oosterveld) gehuwd op 2.2.1924 te Emmen met **Margaretha Elisabeth Tiben** (* Munsterscheveld 25.12.1901, ov. Emmen 12.10.1969, begr. Barger Oosterveld; dochter van landbouwer Johann Hermann Tiben en Maria Adelheid Sturre.
 - e. **Jan Harm Langen** (* Exloërveen 9.10.1897, ov. Emmen 7.4.1988, begr. Barger Oosterveld)
 - f. **Nicolaas Langen** (* Exloërveen 5.3.1900, ov. Emmen 13.1.1967, begr. Barger Compasuum)
 - g. **Henderikus Harmannus Langen** (Exloërveen 1.11.1902, ov. Emmen 2.1.1980, begr. Barger Oosterveld)
- (5) **Gerhardus Henderikus Hemmen** (* Valtherveen 4.1.1865; schoenmaker 1899, 1907, 1910; landbouwer 1923; ov. Emmen 18.7.1923) trouwt op 21.10.1898 te Odoorn met **Johanna Susanna Musters** (* Valtherveen 4.5.1870; ov. Emmen 29.10.1937; dochter van Hubertus Musters en Maria Engela Husers)
- a. **Anna Engelina Geertruida Hemmen** (* Valtherveen 17.9.1899)
 - b. **Maria Engela Hemmen** (* Valtherveen 14.12.1901)
 - c. **N.N. Hemmen** (*/ov. Emmen 22.4.1907)
 - d. **N.N. Hemmen** (*/ov. Emmen 28.11.1910)
- (6) **Lambertus Hemmen** (* Valtherveen 11.8.1867, ov. Valtherveen 4.10.1870)

(wordt vervolgd)

Plougd veur aiweg

HANNE WILZING

Metbrouks ekelbomen in rugge
kiek ik over t Eemboenveld
Grond eertieds kloarpokkeld
-gewazzen gruin van gold-
gong mit shovels trugge
Kört verzet mit stoalen geweld
Veur t lest plougd veur aiweg
boeren kregen bundergeld
Op roakeldais nij parredies
man gainent dij t swait vertelt.

(Smeerling, 1 maaï 2008)

Resoluties betreffende Clooster Ter Apel

G. LUTH (HEILOO)

Het artikel 'De instructies voor de commandeur te Ter Apel' door J.S.A.Huizing in het Tijdschrift van 2008, nr 2, deden mij denken aan onderstaande resoluties, gevonden in de Groninger Archieven.

Eiken en elzen in het Zuiderbos. Verder is sprake van ruige lage, kweekhof, kruislaan etc.

Stadresoluties 15-01-1739, bl.13

Door de Edele Heer Borgemeester Laman en sijne assessoren ter vergaderinge geaprobeert zijnde van hetgeene haar Edelheeden in het Clooster Ter Apel was voorgekomen, dat in het angelegte ende beplante Zuyder bosch manqueerden 326 jonge eycken boomen, dat reeds order hadden gesteld dat tot het weder inplanten de noodige [plantgaten]? van dese herfst waren gegraven, maar dat met alleen bij placcaat behoorde te worden verboden de passage door het selve ende tot opsichter daar toe worden angestelt HINDRICK JANS TIMMER, maar oock de nogh levende telgen behoorden te worden opgesnoeit ende de wallen om het bosch, tot beter schuil met twee duisent elsen behoorden beplandt te worden, dat voorts de ruige laage, soo tot een queekhoff van jonge eycken boomen was angelegt, van alle kreupel bosch ende ander ruigte behoorde gesuivert te worden, ende door het selve een kruyslaan worden doorgehauwen om des te beter lucht an het gewas te geven, dat om de boomen en de elsen in het Zuyder bosch te pooten ende het suiveren van de ruige lage, benevens het doorhouwen van de kruislaane met de stads hovenier hadden gesproocken, dewelke voor sijn moeite ende opsicht hadde gevordert 150 gld. mits daar en boven tot het werck te emplojeren ende te gebruiken soo veel arbeiders in het Clooster als noodigh soude hebben.

Verbeteringen aan de pastorie, meesterswoning, kerkdak en school of wachthuis.

Vervolg van deze resolutie:

Dat oock het predikants behuisinge in de keuken een nieuwe floer diende gelegd te worden ende een binnen deur tusschen de eedt camer ende de keucken gemaackt met nogh eenige andere kleinigheden in de overgegeven notulen geextendeert, als mede eenige ordres omtrent het dack van de kerck ende in het staat stellen van de school off waght huys mede in gemelte notulen vermeldt waarop gedelibereerd hebben de H.Heeren Borgemeesteren ende Raad haar Edelen voor haar genomen moeyte bedanckende het gerapporteerde geaprobeert ende Heeren ten fine voorschr. geauthoriseerd.

De stad Groningen had als grootgrondbezitter in Ter Apel stemrecht bij het beroepen van de predikant, de schoolmeester en een kerkvoogd, daartoe wees zij een stemgerechtigde aan. Vandaar onderstaande akte.

Stadsresolutie 13-02-1739

Acte van commissie om nader ordre te formeren tot stemminge van een predikant in Wedde en Westerwoldingerland op het gepreponereerde ter vergaderinge door de Heer Borg. Laman en zijn Assessoren en hoe haare Edelheden ingevolge apostile commissoriaal van den 19-01-1739 en gedane rapport van de 13-02-1739 op de requeste van Folkert Engelberts en confr. als mede een Jacob Edes hadden verstaan en bevonden, dat ter occasie van het eligeren van een nieuwe kerkvoogt tot Wedde in Westerwoldingerland verscheiden differenten waaren erresen dat onder naae bloetverwanten zo zou haare Edelheden van gedagten zijn tot voorkominge van grote proceduren onder de gemeente dat in dese een nader ordre wierde beraamt hoe haar in de stemminge zullen hebben te gedragen: hebben de H.Heeren Burg. en Raad naar gehouden deliberatie de heer Borg.Laman en zijne Edelhts. Assessoren versogt en gecommiteert om ten opsigte van de geene die gequalificeert zullen wesen tot de stemminge van een predikant als anders ingevolge vorige Reglement van de 21-02-1673 een nader ordre te formeeren ten fine rapport.

Tijdschriften en Jaarboeken.

Het archief van de vereniging is geplaatst in het Streekhistorisch Centrum te Stadskanaal (naast de watertoren).

Inlichtingen: dhr. B. Roossien tel. 0599-612649

Tijdschriften en boeken worden in geen geval uitgeleend, maar zijn uitsluitend ter inzage.

Tijdschriften

Threat: NGV afd. Drenthe 2009. Jaargang 20, nr. 2

A. Stiksma	Parenteel Hendrik Hendriks Boer
Y. Vellinga	Moederreeks van Lars en Ilse Vellinga
J. Rozema	Kwartierstaat van Jan Rozema (Stadskanaal, Drentse monden)
J. Visch	Matrilineaire lijn van Maria Visch

Roots@Groningen: NGV afd. Groningen 2009. Jaargang 16, nr. 2

H. A. Suerink-Klöne	Het raadsel Catharina Adelheit Klöne (Aaltje Kleune)
A. Veldhuis	Venijn in de appeldebrie (gifmoord op Jan Nijenhuijs)
P.J.C. Elema en H. Hartog	Huwelijken te Wirdum, 1782-1813.
B. van der Laan, J. Schimmel, E. de Jonge	Voorouders Pinkster(boer), Niks en Mooibroek.
H. Hartog	Tathe gestrand in Groningen.
H. Werk	Schipbreuk bark 'Jantje' in 1890 (kapitein J.H. Boompaal)

Gens Nostra: Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging jrg. 64 nr. 3, maart 2009

J. Kaldenbach	Patentregisters in Alkmaar en omgeving
---------------	--

Gens Nostra. Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging jrg. 64 nr 4/5 april/mei 2009. Themanummer Dordrecht.

A. Balm en J.W Boezeman	Huizenonderzoek in het Dordtse havengebied.
H. Snel	Kwartierstaat van Koos (Jack) Bax (1921-2003)
H. v. Randwijck-Beck	Hans Sebastiaan Beck, afgevaardigde universiteit Basel bij de Synode van Dordrecht 1618-1619.
B. van Dooren	Nieuwe kwartieren van Hendrika Bisschop
E. van Dooremalen ea	Kwartierstaat Kees Buddingh (1918-1985)
E. van Dooremalen	Kwartierstaat Otto Dicke (1918-1984). Dordts tekenaar.
C. Sigmond	De oudere generaties van het geslacht De Joode (De Jeude Duijck de Joode) te Dordrecht.
F.C.M. Gouverneur	Lydius, een geslacht van predikanten.
J. P. Noppen	Stamreeks Carolus Lambertus van der Mijl (geb. 1857)
A.J. Stasse	Kwartierstaat Anthonetta (Top) Naeff (1878-1953)
J. Hengstmengel	Genealogie Nagtegaal
E. van Dooremalen	Kwartierstaat van kunstschilder A.P. Schotel (1890-1958)

- L. M. van der Hoeven ea Genealogie geslacht Schouten (Moordrecht, Zwijndrechtse Waard)
 A. Schumm Familie Schumm in Dordrecht
 H. M. Kuypers Afkomst en herkomst van een gezin (van) Sevenhoven te Dordrecht/Dubbeldam
 K.J. Slijkerman Het geslacht Swarttouw ten Dordrecht en omgeving

Genealogie. Kwartaalblad van het Centraal Bureau voor Genealogie. Jaargang 15, nr. 1, maart 2009.

- L. de Bruijn Familietradities en familierituelen.
 W. Schackmann Kolonisten in Drenthe (Frederiksoord, Willemsoord en Wilhelminaoord).
 J. Nieuwenhuijse Tips voor de materiële verzorging van oude documenten en foto's.
 D. Dumans Negentiende-eeuwse brieven over liefde, huwelijk en seksualiteit.
 G. Kruithof Nederlandse boerenkolonisten in Suriname.
 R.G. de Neve On-line zoeken in database VOC-dienaren.

Genealogie. Kwartaalblad van het Centraal Bureau voor Genealogie. Jaargang 15, nr. 2, juni 2009.

- G. Kruithof De ontruiming van Schokland (1858) herdacht.
 B. Lever Genealogisch prijs naar Maleisië.
 G. van Breugel De laatste heraldische graveurs van Nederland.
 N. Bijleveld Ursula den Tex over het leven van haar ouders.
 J. van den Borne De gezinskaarten in de bevolkingsregistratie.
 S. Craft-Giepmans Leidse 'portretten in portretten'.

Waardeel, Drents Historisch Tijdschrift. Jaargang 29, nr.1, 2009

- R. Toornstra Enkalon in Emmen.
 H. Luning Hanengevechten. Een ver van ons bed show ?
 E. Brink Geschiedenis van het dorp Een (recensie)
 J. Wolf Erfgoedpunten in Drenthe.
 A. Metselaar ea Kerkelijke openluchtdiensten bij het hunebed.

Waardeel, Drents Historisch Tijdschrift. Jaargang 29, nr. 2, 2009

- P.L. Goutbeek Schultehuizen van Diever
 E. Brink Lotingsdag voor de dienstplicht in Vries rond 1880
 W. Schackmann Bedelaars op weg naar Veenhuizen.
 T. Rinsema Bloedzuigerkwekerij in Havelte.

Kroniek. Tijdschrift Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe. Jaargang 18, nr. 1, 2009

- E. Mecking Spaanse griep in Emmen
 G. van der Veen Bodemvondsten in het Hooge Loo bij Noordbarge.
 T. Engelsman Kloosterboerderijen in het kerspel Emmen.
 J. Prinsen Een jaar Historische Kring Erica.
 W. Visscher Jan Gorter Kzn. (1876-1935) meelfabrikant te Nieuw Amsterdam.
 T. Engelsman Over de Emmer schoolmeesters.

Duvekoater. Tijdschrift voor regionale historie. Uitgave van de Historische Vereniging Gemeente Scheemda. Nummer 43, april 2009

- J.P. Koers Scheemda in mobilisatietijd 1939-1940
 J.P. Koers Markante goederenloods tegen de vlakte
 J.P. Koers De laatste generatie werkpaarden
 J.P. Koers Boerderij Naaijer (Boelman) te Scheemda
 J.J. Groenbroek Vijftig jaar geleden: 1959.

Emsländische und Bentheimer Familienforschung. November 2009, Heft 98, Band 20

- H. Menke Die Entstehung der Moorkolonie Rütenbrock *
 G. Naber en D. Wiarda Ein Beitrag zur Reichskristallnacht in der Grafschaft.
 M. Koers Zur Geschichte der Familiennamen
 H. Schneider Das Diakoniebuch der Kapelle Arkel

* Bij dit artikel is een foto en verslag van het bezoek van onze vereniging aan het Heimathaus te Rütenbrock (21 juni 2008) geplaatst.